

ZPRÁVA Z NÁVŠTĚV ZAŘÍZENÍ PRO ZAJIŠTĚNÍ CIZINCŮ

I. Obecný úvod

a) Systematické návštěvy

1. Orgán, který by vykonával systematickou preventivní vnější kontrolu míst, kde se nacházejí osoby omezené na svobodě, v České republice do 1. ledna 2006 neexistoval. Dne 18. prosince 2002 byl přijat Opční protokol k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání¹, který mimo jiné zavázal smluvní strany této Úmluvy k vytvoření tzv. národního preventivního mechanismu. Tímto národním preventivním mechanismem se počínaje 1. lednem 2006 stal veřejný ochránce práv, který splňuje veškerá kritéria kladená Opčním protokolem na tento prvek prevence.
2. Povinnosti veřejného ochránce práv se rozšířily o úkol provádět systematické návštěvy všech míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě (§ 1 odst. 3 a 4, § 21a zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů – dále jen zákon o VOP). Je lhostejno, zda jsou tyto osoby omezené na svobodě na základě rozhodnutí či příkazu orgánu veřejné moci nebo v důsledku faktické situace, v níž se nacházejí. Při návštěvách ochránce zjišťuje, jak je s těmito osobami zacházeno, snaží se zajistit respektování jejich základních práv a posílit jejich ochranu před tzv. špatným zacházením.
3. Systematické návštěvy ochránce vykonává podle určitého systému a předem sestaveného plánu na konkrétní časový úsek. V tomto smyslu jde též o návštěvy pravidelné s výrazným preventivním zaměřením. Zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen zaměstnanci Kanceláře) vždy navštíví několik podobných zařízení v rámci naplánovaného tematického zaměření. Výběr konkrétních zařízení se řídí např. předchozími poznatky z praxe ochránce získanými referencemi od veřejnosti či umístěných osob (pozitivními či negativními), nebo na základě výsledků činnosti resortních kontrolních mechanismů. Zákon ochránci v ustanovení § 21a odst. 2 ukládá vypracovat po provedení návštěvy zařízení zprávu o svých zjištěních. Součástí této zprávy mohou být doporučení nebo návrhy opatření k nápravě. Ochránce po zaslání zprávy vyzve zařízení, aby se k jeho zprávě, doporučením nebo návrhům na opatření k nápravě vyjádřilo ve stanovené lhůtě (§ 21a odst. 3 zákona o VOP).
4. Ochránce se v rámci provádění a vyhodnocování systematických návštěv nezaměřuje jen na formální dodržování zákonnosti, ale také na případy, kdy by jednání odpovědných osob nebo stav v zařízeních neodpovídal principům demokratického právního státu a dobré správy a znamenal by nebo by mohl znamenat pro osoby v zařízeních umístěné hrozbu mučení, krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, ale také špatného zacházení či neúcty k člověku a jeho právům.

¹ vyhláška č. 143/1988 Sb., Ministra zahraničních věcí o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

b) Systematické návštěvy zařízení pro zjištění cizinců

5. Během dubna, května a června 2006 byly skupinou zaměstnanců Kanceláře provedeny systematické návštěvy **ve čtyřech zařízeních pro zajištění cizinců** (dále jen ZZC). Podle citovaného zákona ochránce provádí systematické návštěvy míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě veřejnou mocí nebo v důsledku faktické situace. **Ve smyslu ustanovení § 1 odst. 4 písm. b) se jedná i o zařízení pro zajištění cizinců, kteří jsou „omezení na svobodě“ v důsledku vydání rozhodnutí o zajištění na základě ustanovení § 124 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, ve znění pozdějších předpisů** (dále jen zákona).
6. Zařízení pro zajištění cizinců byla v minulosti podrobena kritice ze strany Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání při Radě Evropy (CPT), Výboru proti mučení při OSN (CAT) i veřejného ochránce práv, který se podmínkami v těchto zařízeních zabýval z vlastní iniciativy v roce 2002. Neuspokojivá situace v těchto zařízeních byla konstatována i ve Zprávách o stavu lidských práv každoročně vydávaných zmocněncem vlády ČR pro lidská práva. Negativní reference zaznívaly i od nevládních organizací.
7. Zlepšení situace se očekávalo v souvislosti s novelou zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, provedenou s účinností od 1. 1. 2006 zákonem č. 428/2005 Sb. Novelou se sledovalo zejména to, aby omezení práv a svobod zajištěných cizinců nešlo nad míru nezbytnou k dosažení účelu zajištění. Hlavní ideou rovněž bylo, aby zařízení svým vnitřním režimem byla srovnatelná s přijímacími středisky azylových zařízení, s tím rozdílem, že cizinec v zajišťovacím zařízení nemá právo toto zařízení v průběhu zajištění opustit. Změnil se i režim přijímání návštěv, možnost opouštění zařízení dětmi, zdůraznění potřeby volnočasových aktivit, poskytování psychologické a sociální péče. Podstatně se změnila práva a povinnosti umístěných cizinců a rozšířil se okruh otázek, které jsou upraveny vnitřním řádem zařízení (dále jen VŘ).
8. Zajištění cizince za účelem správního vyhoštění (hlava X zákona) je upraveno v hlavě XI zákona s tím, že Policie ČR je oprávněna zajistit cizince, jemuž bylo doručeno sdělení o zahájení řízení o správním vyhoštění, je-li nebezpečí, že by mohl ohrozit bezpečnost státu, závažným způsobem ohrozit veřejný pořádek nebo mařit anebo ztěžovat výkon rozhodnutí o správním vyhoštění, zejména je-li zjištěno, že se cizinec v minulosti dopustil závažného jednání uvedeného v zákoně, je evidován v evidenci nežádoucích osob nebo je nežádoucí osobou zařazenou do informačního systému smluvních států. Cizince lze zajistit poté, co mu bylo doručeno písemné rozhodnutí o zajištění. Ohledně rozhodnutí o zajištění může cizinec podat návrh k soudu, který rozhodne o trvání zajištění a nařídí propuštění, jestliže zákonné důvody trvání zajištění pominuly a taktéž podat žalobu ve správním soudnictví (důvody pro zajištění neexistovaly od počátku), o čemž by měl být poučen.
9. Doba zajištění nesmí přesáhnout 180 dnů a v případě nezletilého cizince mladšího 18 let 90 dnů. Podání žádosti o azyl v průběhu zajištění není důvodem pro ukončení zajištění. O zajištění cizince policie neprodleně vyrozumí jeho příbuzného s povoleným pobytem na území a též příslušnou diplomatickou misi nebo konzulární úřad, má-li sídlo na území ČR a pokud o to cizinec požádá. V případě nezletilého cizince bez doprovodu (dále jen NBD) vyrozumí Policie ČR taktéž orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

10. PČR je dále povinna po celou dobu zkoumat, zda důvody pro zajištění trvají a neprodleně poučit zajištěného cizince o možnosti přezkumu zákonnosti zajištění, a to jazykem, ve kterém je cizinec schopen se dorozumět.
11. Rozhodnutí o zajištění cizince se vykonává v zařízení pro zajištění cizinců. Režim zařízení je upraven v hlavě XII zákona, která byla k 1. 1. 2006 novelizována. Dozor nad dodržováním ustanovení hlavy XII zákona ve vztahu k cizincům zajištěným v zařízení provádí Ministerstvo vnitra. Tomu může též zajištěný cizinec adresovat své stížnosti s tím, že je ministerstvo vyřídí do 30 dnů. Proti způsobu vyřízení stížnosti je možné podat ministrowi vnitra návrh na jeho přezkoumání.
12. Novelou zákona došlo od 1. 1. 2006 rovněž k převodu těchto zařízení pod Správu uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (dále jen SUZ). Do tohoto data byla tato zařízení v režii PČR. Policie v současné době plní pouze nezbytné úkony a úkoly stanovené jí zejména v ustanovení § 164 a násl. zákona s tím, že se samozřejmě uplatní např. pro použití donucovacích prostředků i zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZPČR).
13. Veřejný ochránce práv si je vědom, že změny související s novelou zákona není možné realizovat jednorázově, ale že jde o dlouhodobější proces. V rámci systematických návštěv zařízení pro zajištění cizinců se proto ochránce zaměřil nejen na materiální podmínky v zařízeních a na respektování práv zajištěných cizinců, ale zabýval se i tím, nakolik úspěšný je prozatím přechod těchto zařízení z kompetencí PČR pod SUZ a ve kterých oblastech je již za stávající situace možno doporučit určitá zlepšení či opatření k nápravě. Systematické návštěvy ochránce zásadně nepojímal jako příležitost hledat za každou cenu chyby ve zcela nově zavedeném režimu zajištění cizinců, nýbrž jako možnost přispět svými poznatky ke zlepšení situace v zařízeních.

c) Průběh návštěv

14. Jak je již výše uvedeno, systematické návštěvy se uskutečnily ve čtyřech zařízeních pro zajištění cizinců. Návštěvy byly jednodenní a proběhly ve dnech 24. dubna 2006, 10. května 2006, 16. května 2006 a 20. června 2006. Návštěv se za Kancelář účastnili 3 - 4 zaměstnanci. Za zařízení ve většině případů jednal vedoucí, popř. jeho zástupce. Ze strany jednotlivých zařízení byla pracovníkům Kanceláře poskytnuta veškerá součinnost.
15. Přesto je zde na místě zdůraznit nové oprávnění ochránce týkající se jeho práva nahlížet do zdravotnické dokumentace. Ve smyslu ustanovení § 67b odstavce 10 písm. n) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, patří mezi taxativně vyjmenované subjekty oprávněné nahlížet do zdravotnické dokumentace bez souhlasu pacienta i veřejný ochránce práv, a to v souvislosti s šetřením podle zvláštního zákona tak, aby byla zajištěna ochrana citlivých údajů třetích osob. Zaměstnancům Kanceláře, kteří se prokáží pověřením ochránce, že jsou oprávněni provádět šetření ve smyslu citovaného zákona, musí být umožněno nahlížet do zdravotnické dokumentace, a to i bez souhlasu pacienta. Opačný postup by mohl být posouzen jako neposkytnutí součinnosti podle ustanovení § 15 zákona o VOP s možnými sankcemi uvedenými v zákoně o VOP, což může být kromě vyrozumění nadřízeného orgánu rovněž informování veřejnosti včetně sdělení jména a příjmení osob oprávněných jednat jménem zařízení.

I přesto, že SUZ v době provádění návštěv procházela změnami jak ve vztahu k převzetí kompetencí od PČR souvisejících s výše zmiňovanou novelou zákona, tak

i změnami personálními, nelze nepoukázat na liknavost některých pracovníků SUZ a Policejního prezidia PČR (dále jen PP PČR) při poskytování součinnosti ve smyslu zákona o VOP, a to zejména v souvislosti s poskytnutím vnitřních předpisů, ať již na úseku SUZ či na úseku PP PČR. Vnitřní předpisy SUZ byly nakonec pracovníkům Kanceláře poskytnuty jedním ze zařízení, přičemž v ostatních zařízeních byly průběžně doplňovány.

16. Průběh návštěv byl ve všech zařízeních totožný. Během dopoledních hodin byla provedena prohlídka zařízení a rozhovory s vybranými pracovníky, které pokračovaly i v odpoledních hodinách. Odpoledne pověřeni zaměstnanci dále studovali spisovou dokumentaci a hovořili s cizinci. Vyhodnocení, které se promítlo do závěrečných zpráv, probíhalo na základě informací získaných z dokumentace zařízení, z prohlídky zařízení, z rozhovorů s vedoucím a s pracovníky zařízení, z rozhovorů se zajištěnými cizinci a dále z osobních spisů, sociálních spisů a ze spisů vedených PČR.

II. Obecná zjištění

a) Informace o zařízeních

17. Navštívená ZZC jsou v současné době všechna zařízení tohoto typu, které SUZ provozuje. Konkrétně se jedná o ZZC Poštorná, ZZC Frýdek–Místek, ZZC Velké Přílepy a ZZC Bělá–Jezová.

Dvě uvedená zařízení jsou určena jak pro muže tak pro ženy, jedno slouží výhradně k umístění mužů a další je zatím koncipováno jako zařízení pro rodiny, matky s dětmi, popř. pro nezletilé bez doprovodu (NBD).

V ZZC Bělá-Jezová právě probíhá rozsáhlá rekonstrukce v souvislosti se změnou jeho účelu z pobytového azylového střediska na zařízení pro zajištění cizinců, a to jak pro výše zmíněné rodiny, matky s dětmi a NBD, tak i pro zajištěné muže a ženy (ke zjištěním z tohoto ZZC bude tedy v souhrnné zprávě přihlíženo jen přiměřeně).

Počty cizinců a jejich skladbu, počet zaměstnanců SUZ, příslušníků PČR a pracovníků Soukromé bezpečnostní služby (dále jen SBS) a pracovníků odboru azylové a migrační politiky ministerstva (dále jen OAMP) přibližuje následující tabulka (údaje platné k datu návštěvy):

Zařízení	kapacita	MR	PR	počet cizinců	M	Ž	ML/NBD	žadatelé o azyl	SUZ	PČR	OAMP	SBS
Poštorná	170	164	6	124	118	6	0/0	49	22	61	2	24
Frýdek - Místek	43	37	6	35	35	0	0/0	12	14	30	5	1
Velké Přílepy	140	123	17	113	86	27	0/0	40	15	49	1	18
Bělá-Jezová	54 (340*)	54	----	33	10	23	11/0	29	21	52 (109)*	5	26

Pozn.: **MR** – mírný režim; **PR** – přísný režim; **M** – muži; **Ž** – ženy; **NBD** – nezletilí bez doprovodu; **ML** – mladiství;

* plánovaná kapacita

18. Tři zařízení se nacházejí na okrajích měst, jedno pak v odlehlejší lesní krajině. Jsou zpravidla situována v rámci větších komplexů - např. v areálu bývalých kasáren, v rámci budov sloužících PČR či jako součást pobytového střediska pro žadatele o azyl. Toto umístění v jednom případě způsobuje nedostatek místa pro zřízení vycházkového prostoru, který je omezen na nepříliš rozlehlý prostor táhnoucí se

podél budovy. Budovy zařízení jsou jedno, dvou i vícepodlažní. V některých případech slouží jak pro ubytování cizinců tak pro potřeby SUZ, PČR, SBS popř. i OAMPu.

19. Ve všech zařízeních jsou okna z vnější strany zabezpečena mřížemi alespoň v úrovni 1. patra. Striktně vzato lze konstatovat, že existence bezpečnostních mříží nemá v současné době zákonný podklad jako je tomu např. ve věznicích² nebo v policejních celách³. Nicméně existenci stavebnětechnických prostředků lze považovat za opodstatněnou, přičemž opodstatněnost lze logicky dovodit ze samotného účelu zařízení. V zájmu právní jistoty by ovšem bylo na místě tento institut upravit přinejmenším formou vnitřních předpisů. Jako inspirace zde může posloužit právě úprava těchto prvků ve věznicích nebo policejních celách.

Doporučuje se upravit existenci stavebně technických prostředků na zákonné/podzáonné úrovni.

20. Bylo zjištěno, že v jednom zařízení jsou v ubytovacích místnostech mírného režimu cizinců stále nainstalovány kamery, byť se dle vyjádření vedoucího zařízení i policie nepoužívají. Naopak kamery v přísném režimu jsou plně funkční a jsou požívány. Toto opatření zasahuje do soukromí zajištěných cizinců. Právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručeno čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod – dále jen LZPS) a čl. 10 LZPS garantuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Rovněž Evropská úmluva o lidských právech (vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.) v čl. 8 zakotvuje právo každého na respektování jeho soukromého, rodinného života a korespondence. Garanci práva na soukromí nalezneme rovněž v čl. 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.), kde je uvedeno, že nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života a že každý má právo na zákonnou ochranu proti takovému zásahu. Porušením práva na soukromí dochází k porušení dalších dílčích práv, které ve svém souhrnu právo na soukromí naplňují. Mezi tato práva bývá řazeno např. právo na zachování nedotknutelnosti intimní sféry, sexuálního života, sexuální orientace atd. Zasahovat do soukromí je možné za splnění dvou kumulativně daných podmínek, a to, že tato možnost je výslovně dána zákonem a současně je tento zásah nezbytný k ochraně statků v zákoně uvedených. Ve vztahu mezi zásahem a cílem, který je jím sledován, musí taktéž platit zásada proporcionality⁴.

21. Instalace a provozování kamerového systému v celách popř. pokojích, kde jsou nebo mohou být cizinci umístěni, nemá zákonný podklad, není tedy splněna již první podmínka pro zasahování do soukromého života – zmocnění k narušení/omezení práva na soukromí v zákoně. Z tohoto důvodu je irelevantní, že možnost monitoringu kamerovým systémem je dána PČR čl. 8 odst. 2 písm. c) NMV č. 2/2006). Toto nařízení rozvádí ve skutečnosti něco, co zákon neupravuje, jde tedy nad rámec zákona.

² Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ŘVTOS) a Nařízení generálního ředitele č. 11 z roku 2006 o vězeňské a justiční stráži

³ ZP PP č. 158/2004, o policejních celách

⁴ K podmínce zákonitosti zásahu rovněž judikoval Evropský soud pro lidská práva ve věci Kahn v. The United Kingdom, že pokud neexistuje žádná právní úprava na úrovni zákona, znamená to, že žádný zásah do soukromí nemůže být na základě a v souladu se zákonem, přičemž nestačí úprava podzáonnou normou. Jakýkoliv zásah je tak porušením čl. 8 Evropské úmluvy a není třeba dále zkoumat, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Umístěním audiovizuálních prostředků se zabývalo i Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen NSZ), a to v případě kamerových systémů v objektech školských zařízení určených k vykonávání ústavní výchovy, ochranné výchovy či poskytování preventivně výchovné péče. NSZ v tomto případě konstatovalo, že umístění těchto prostředků v uvedených zařízeních je bez zvláštní zákonné úpravy v rozporu s právy zakotvenými v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o lidských právech, s čl. 16 ve spojení s čl. 20 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a s čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a čl. 12 odst. 1 LZPS. Dále konstatovalo, že umístění těchto prostředků v prostorách zařízení, ve kterých je umožněn nekontrolovaný pohyb osob, které nejsou zaměstnanci zařízení, není porušením práv dítěte garantovaných výše uvedenými normami. V ZZC za takové prostory nemohou být de facto považovány ani chodby v ubytovací části uvnitř zařízení, a to z toho důvodu, že ubytovací prostory jsou ohraničeny mřížemi, za něž jiné osoby než pracovníci ZZC nemají přístup, popř. se zde pohybují pouze za doprovodu pracovníků ZZC. V tomto ohledu dochází ke střetu zájmů, mezi zájmem na ochranu soukromí ubytovaných osob a zájmem na zajištění jejich bezpečnosti popř. bezpečnosti pracovníků zařízení. V tomto směru se ochránce kloní spíše k názoru Právnické fakulty Masarykovy univerzity, že každý zásah do práva na soukromí musí být v souladu se zákonem, přičemž možnost konstatovat tento soulad vyžaduje pozitivní a zcela konkrétní úpravu, tudíž výslovné zákonné zmocnění k použití kamer. Na druhou stranu si je ochránce vědom, že monitorování chodeb v ubytovacích částech zařízení napomáhá při řešení stížností, při odhalování šikany apod. Nicméně je nutno trvat na tom, aby zmocnění k používání kamer a pořizování video záznamů vyplývalo přímo ze zákona. V případě školských zařízení se tak stalo novelou zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, provedenou zákonem č. 383/2005 Sb., kdy se jasně stanovily podmínky pro používání audiovizuálních systémů s tím, že je možné je využívat pro kontrolu okolí budovy či více budov na jednom ohraničeném pozemku, pro kontrolu vnitřních prostor zařízení, kam nemají děti přístup a pro kontrolu chodeb, místností určených pro zaměstnance zařízení a oddělené místnosti.

Považuje se za žádoucí legislativně zakotvit podmínky pro používání kamerových systémů ve společných prostorách zařízení, jako jsou např. chodby. Zároveň je nutné trvat na úplném odstranění kamer z ubytovacích místností cizinců.

b) Informace o personálu

22. V ZZC působí SUZ, PČR, OAMP a dále SBS. Kompetence, postupy a podmínky vzájemné součinnosti výše uvedených subjektů vyplývají jednak z příslušných ustanovení zákona a jednak z vnitřních předpisů vydaných ministerstvem⁵.
23. V pracovněprávním vztahu k SUZ v zařízeních působí zejména vedoucí, zástupce vedoucího, sociální pracovníci, a to sociální pracovníci skupiny příjmu a skupiny sociální služby, účetní-pokladní, ubytovatel, lékař a střední zdravotnický personál.

⁵ zejména nařízení Ministerstva vnitra č. 2/2006, kterým se stanovují kompetence, postup a podmínky vzájemné součinnosti SUZ MV, PČR SCPP a MV při provozování zařízení pro zajištění cizinců ve smyslu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; dále jen NMV č. 2/2006).

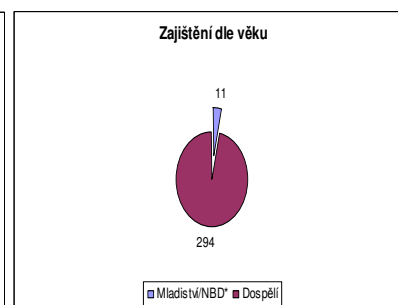
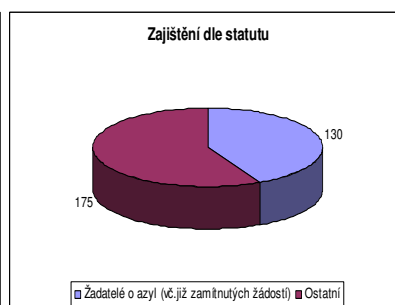
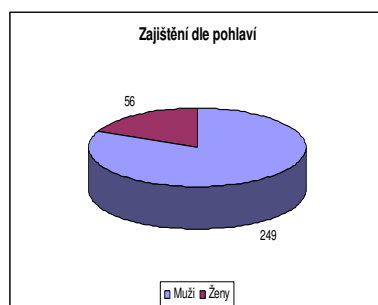
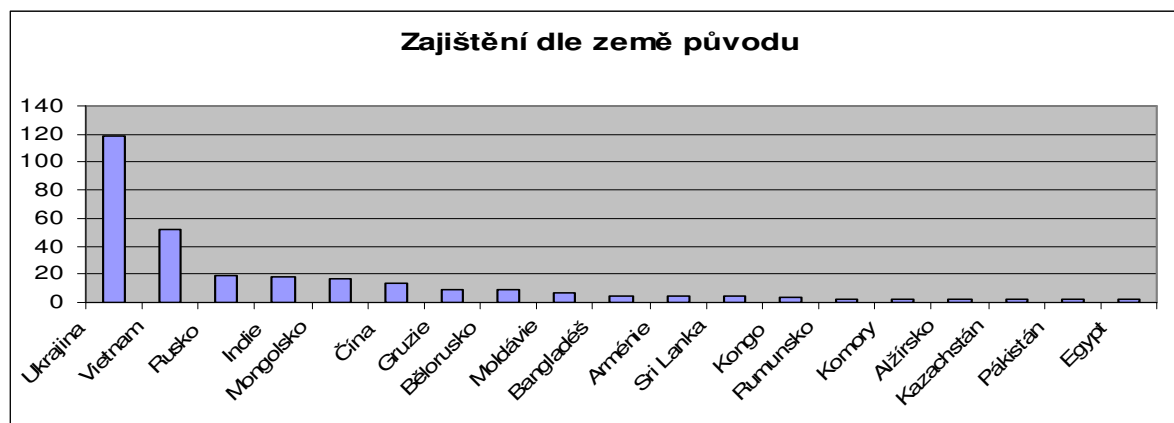
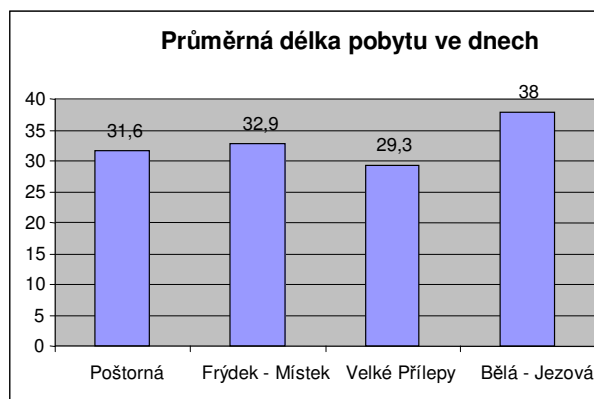
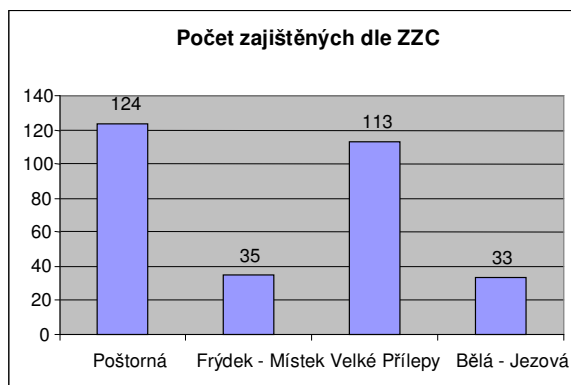
24. Další složkou, která v zařízeních působí, je SC PP PČR. Příslušníci PČR jsou přítomni v zařízeních po celých 24 hodin. Činnosti, které zajišťují, vyplývají ze zákona, dále z NMV č. 2/2006 a ze závazných pokynů Policejního prezidia⁶. Příslušníci PČR provádějí zejména příjem zajištěného cizince do zařízení včetně provedení osobní prohlídky a prohlídky věcí při příjmu, dále rozhodují o umístění cizince do přísného režimu, ať již na základě vlastních poznatků nebo na základě písemného návrhu SUZ, provádějí průběžné osobní prohlídky a prohlídky věcí (včetně balíků) na základě žádosti SUZ, zajišťují vnější ostrahu zařízení, vnější a vnitřní ostrahu části s přísným režimem a eskorty cizinců.
25. Hlavní činnost pracovníků OAMP spočívá v komunikaci s cizinci, kteří učinili prohlášení o úmyslu požádat o azyl. Ve smyslu ustanovení § 148 zákona a v souladu s čl. 5 NMV č. 2/2006 vykonává ministerstvo dozor nad dodržováním ustanovení týkajících se zařízení (hlava XII zákona). Z návštěv vyplynulo, že řešení stížností probíhá spíše neformálně a nesystematicky, stížnosti nejsou nikterak evidovány. Blíže viz bod 94 a násl.
26. Poslední složka, která v ZZC působí, je SBS, a to na základě smlouvy o zajištění ochranných a bezpečnostních služeb dle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Smlouva), mezi Českou republikou - SUZ jako objednatelem, a Special Securite Praha, s. r. o., jako dodavatelem. Povinnosti pracovníků SBS jsou stanoveny Směrnicí pro výkon bezpečnostní služby v zařízeních pro zajištění cizinců (dále jen Směrnice). V jednom zařízení se pracovníci setkali i s předpisem, který rozváděl výše uvedenou Směrnici a vztahoval se přímo k dotčenému zařízení.

c) Informace o cizincích

27. Většinu zajištěných cizinců tvořili občané států bývalého Sovětského svazu (zejména Ukrajiny, Běloruska, Ruska a Gruzie), další početnou skupinou byli dále cizinci z Vietnamu, Indie, Mongolska či Číny. Počet zajištěných cizinců připadajících na to které zařízení, jakož i národnostní skladbu zajištěných cizinců (všechna data platná pouze pro zajištěné - bez ubytovaných cizinců⁷) jejich rozdělení dle pohlaví a věku (na mladistvé a NBD), jejich právní postavení vzhledem k řízení o azylu a průměrnou délku zajištění podle jednotlivých ZZC, uvádějí následující tabulky (údaje k datu návštěvy):

⁶ především ze závazného pokynu Policejního prezidenta č. 34/2006, kterým se upravuje umístování cizinců do zařízení pro zajištění cizinců - dále jen ZP PP č. 34/2006)

⁷ cizinců, vůči kterým má zajištěný cizinec vyživovací povinnost nebo je má v péči, nelze-li zajistit péči o něj jiným způsobem (ustanovení § 140 odst. 1 zákona).

d) Příjem cizinců

28. Ve smyslu ustanovení § 164 odst. 1 písm. z) a odst. 3 - 5 zákona rozhodují o umístění cizince do zařízení organizační články SC PP Policie ČR. Příslušník PČR v zařízení přijme zajištěného cizince od předávajícího policisty s předepsanými dokumenty, což dle čl. 1 ZP PP č. 34/2006 jsou: kopie „Rozhodnutí o zajištění cizince“ (včetně poučení o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění), „Příkaz k zajištění a umístění cizince do zařízení pro zajištění cizinců“, „Seznam dočasně odebraných dokladů, věcí a finančních prostředků cizince“ podepsaný cizincem a „Kopie informace“ zasláná operačnímu středisku SUZ. Tato procedura byla potvrzena ve všech zařízeních (pouze v jednom zařízení ve spisech chyběla uvedená Kopie informace).

29. Ve všech zařízeních je u PČR každému cizinci založen spis s přehlednou žurnalizací (pouze v případě jednoho zařízení seznam písemností chyběl), jehož součástí jsou v předchozím bodě uvedené dokumenty. Spis cizince také, dle sdělení policistů, vždy obsahuje rozhodnutí o správním vyhoštění, popř. zahájení správního řízení o správním vyhoštění, a poučení o možnosti požádat o udělení azylu (někdy

také poučení o právních prostředcích ochrany uvedené v bodě 31), byť ne vždy byly tyto dokumenty během studování evidence ve spisech nalezeny. Ačkoliv nejde o požadavek daný právními předpisy, je toto širší pojetí dokumentace týkající se zajištěného cizince ochráncem vítané, vzhledem k uvedenému je však nutno doporučit preciznější vedení takové dokumentace.

Doporučuje se začlenit rozhodnutí o správním vyhoštění, popř. o zahájení správního řízení o správním vyhoštění, a poučení o možnosti požádat o udělení azylu do povinného obsahu spisu cizince vedeného u PČR ve smyslu čl. 1 ZP PP č. 34/2006.

30. Podle ustanovení § 3a písm. a) bod 4. a § 3b odst. 1 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o azylu), je cizinec oprávněn učinit v zařízení pro zajištění cizinců prohlášení o úmyslu požádat o azyl, a to do 7 dnů ode dne, kdy byl policií informován o možnosti požádat o udělení azylu. Tato formulace v praxi komplikuje příslušníkům PČR realizovat uvedenou informační povinnost, neboť není jasně dáno, který policejní útvar je k této povinnosti příslušný, resp. v jaké fázi od faktického zadržení cizince až po umístění do zařízení pro zajištění cizinců je nutno tuto povinnost splnit. Policisté některých zařízení proto, i přesto, že informační povinnost již splnili příslušníci policejního útvaru, který cizince zajistil, poučují cizince o možnosti požádat o udělení azylu znovu. V jednom ZZC jdou dokonce dále, když počítají zákonnou sedmidenní lhůtu cizince až od „svého“ poučení. Tento přístup je samozřejmě žádoucí, neboť cizinec umístěný v zařízení již není vystaven takové stresové situaci jako při prvotním zadržení (kdy tráví často hodiny v policejní cele) a je tak schopen lépe vnímat obsah jemu sdělených informací. Zařízení také vždy disponuje vhodným právním poradenstvím, které se cizinci při prvotním omezení osobní svobody neposkytuje (cizinci je většinou možnost požádat o udělení azylu vysvětlena jak sociálním pracovníkem, tak i pracovníky neziskových organizací, kteří do všech zařízení pravidelně docházejí). Praxe policistů je však, jak již bylo uvedeno, nejednotná.

Doporučuje se metodicky sjednotit praxi policistů v případě povinnosti informovat cizince o možnosti požádat o udělení azylu. Pokud již metodika na úrovni interních aktů řízení existuje, ochránce by o ní uvítal bližší informace. Bylo by také žádoucí, aby cizinec poučovací formulář obdržel v kopii a měl tak možnost do ní kdykoliv nahlédnout.

31. Ve smyslu ustanovení § 126 písm. b) zákona je policie povinna neprodleně po zajištění poučit zajištěného cizince v jazyce, ve kterém je cizinec schopen se dorozumět, o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění. Vzhledem k tomu, že nezákonnost zajištění lze namítat již při zajištění nebo i později (pokud důvody k zajištění pominuly), lze dovodit, že poučovací povinnost se váže jak k podání žaloby ve správním soudnictví, tak k podání žaloby podle ustanovení § 200o OSŘ. V rozsahu poučování o právech, která se vztahují k právnímu postavení zajištěného cizince, byla shledána nejednotná praxe. V některých zařízeních se poučení vyskytovalo pouze ve formě poučení o možnosti požádat o udělení azylu, v jiných případech poučovací rozsah zahrnoval i poučení o možnosti podat proti rozhodnutí o

zajištění žalobu ve správním soudnictví⁸ a o možnosti podat návrh v průběhu zajištění z titulu zániku trvání důvodů zajištění⁹.

Doporučuje se metodicky sjednotit praxi policistů v případě poučování cizince o uvedených právních institutech. V souvislosti s tím se doporučuje vytvořit jednotnou verzi poučovacího formuláře, který by obsahoval poučení o možnosti požádat o udělení azylu, o možnosti podat žalobu ve správním soudnictví i o možnosti podat návrh ve smyslu ustanovení § 200o OSŘ z důvodu zániku trvání důvodu zajištění, a každému zajištěnému cizinci vydat při omezení osobní svobody jednu kopii, aby měl možnost do ní kdykoliv nahlédnout.

32. Ve smyslu ustanovení § 125 odst. 2 zákona policejní orgán provádějící prvotní zajištění cizince za účelem správního vyhoštění má povinnost o tomto neprodleně vyrozumět jeho příbuzného s povoleným pobytem na území ČR, OSPOD (v případě NBD) a též příslušnou diplomatickou misi nebo konzulární úřad, pokud se nacházejí na území a zajištěný cizinec o to požádal a pokud nejde o cizince, který požádal o ochranu formou azylu. Přes výše uvedené nebyly o těchto úkonech ve spisech cizinců žádné údaje, ať již ve smyslu, že se tak stalo, nebo že cizinec příbuzné ve shora naznačeném smyslu nemá, na území není konzulární úřad či diplomatická mise nebo že o jejich vyrozumění cizinec nepožádal. Dle sdělení jedné cizinky tato při prvotním omezení osobní svobody ze strany PČR požádala o možnost být dovedena domů (500m od místa zadržení) pro doklady a telefon, v němž měla uloženy kontakty na příbuzné a jiné třetí osoby, přičemž jí tato možnost byla bezdůvodně zamítnuta. Informování příbuzných či třetích osob se tak problematizuje a zůstává nejasnou otázkou, neboť ne všichni cizinci mají u sebe v době prvotního omezení osobní svobody mobilní telefon a doklady.

V tomto směru by bylo žádoucí, aby si v případě, že o výše uvedených skutečnostech nebudou ve spisech žádné informace, policista přijímající cizince do zařízení tyto údaje vyžádal a do spisu zaznamenal, popř. dotčené orgány v souladu se zákonem vyrozuměl, pokud se dozví, že se tak nestalo.

33. Po příslušných administrativních krocích ze strany PČR je cizinec podroben osobní prohlídce a prohlídce svých věcí. Přítomnost dalších osob během prohlídky se liší v závislosti na zařízení, a to od pracovníka SBS a sociálního pracovníka skupiny příjmu až po střední zdravotnický personál. Cizinec je nejprve prohledán, poté je ve většině zařízení přistoupeno k důkladnější prohlídce, kdy je cizinec ve spodním prádle. Osobní prohlídka (pouze první část – prošacování) je v jednom zařízení natáčena na videozáznam, který se uchovává po dobu 30 dnů (k existenci kamer viz bod 20). Prohlídka by měla být vždy realizována příslušníky PČR stejného pohlaví (v souladu s ustanovením § 137 odst. 3 zákona), což bylo ve všech ZZC namátkově ověřeno v záznamech o provedení osobní prohlídky. Přestože osoby, které jsou důkladné osobní prohlídce (tedy prohlídce prováděné vyslečením do spodního prádla) pouze přítomny a nejsou s cizincem ve fyzickém kontaktu, může cizinec vnímat negativně i kontakt vizuální, pokud se jedná o osobu opačného pohlaví.

V tomto ohledu se považuje za nezbytné, aby bylo důrazně dbáno na to, aby při provádění důkladné osobní prohlídky byly přítomny výlučně osoby stejného pohlaví. Lze připustit, aby se prohlídka muže účastnila zdravotní sestra.

⁸ § 126 písm. b) zákona, resp. § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

⁹ § 200o OSŘ

34. V jednom zařízení bylo zjištěno formální pochybení týkající se seznamu dočasně odebraných dokladů, věcí a finančních prostředků cizince. Finanční prostředky jsou na seznamu vždy identifikovány hodnotou, počtem bankovek či mincí stejné hodnoty a číslem bankovky. Finanční prostředky se také označují příslušnou cizí měnou.

Doporučuje se instruovat příslušníky PČR v tom smyslu, aby prováděli precizní identifikaci cizí měny na seznamu odebraných dokladů, věcí a finančních prostředků cizince.

35. Po provedení osobní prohlídky a prohlídky věcí cizince je tomuto umožněno použít sociální zařízení (sprchu a WC). Cizinec obdrží balíček obsahující hygienické potřeby a také určí, zda si ponechá svůj oděv (v případě, že se nachází v hygienicky nezávadném stavu) nebo zda využije erárního oblečení. V prvním případě je jeho vlastní oblečení předáno k vyprání, po tuto dobu je cizinec dočasně oblečen v erárním oděvu (většinou košile, kalhoty, bunda, vše v různých barvách). Ze záznamů dvou zařízení nebylo patrné, zda cizinec při přijetí do zařízení disponoval hygienicky nezávadným oděvem, či nikoliv.

Je žádoucí, aby byla evidence týkající se poskytování ošacení vedena pečlivě a bylo průkazné, zda byl cizinec schopen užívat své vlastní oblečení nebo zda mu bylo umožněno využívat erární.

36. Po předání cizince příslušníky PČR pracovníkům SUZ je cizinec v kontaktu s příjmovým sociálním pracovníkem, který cizince poučí o jeho právech a povinnostech v zařízení a seznámí ho s vnitřním řádem v jazyce, kterému rozumí, což cizinec stvrdí svým podpisem (ustanovení § 131 zákona). V praxi tento krok probíhá nejrozličnějšími způsoby. Cizinci jsou vysvětleny jednotlivé podrobnosti týkající se zdravotní prohlídky, sociálních služeb, stravování, výdeje hygienických potřeb a dalších aspektů režimu v zařízení, nebo je cizinci ponechán k přečtení vnitřní řád zařízení s tím, že jsou mu dovysvětleny otázky jím nepochopené. Oba přístupy jsou dostatečné, pokud splní svůj účel z hlediska obsahového. V některých zařízeních seznamovali sociální pracovníci cizince též se systémem dobrovolného návratu do země původu a s možností podat žádost o udělení azylu (viz bod 30 a 31). Ve dvou navštívených zařízeních však bylo zjištěno, že formulář „Seznámení cizince s vnitřním řádem zařízení pro zajištění cizinců“ je napsán v češtině (stejně jako výčet práv a povinností). Formuláře jsou cizinci podepsány, často bez podpisu tlumočnicka¹⁰. Stejně je možné konstatovat ohledně „Poučení cizince o nakládání s uschovanými peněžními prostředky a věcmi“. Pokud je praxe taková, že cizinci je nejprve dán tiskopis v jeho mateřském jazyce, a poté je do jeho spisu založena pouze česká verze, nemá SUZ žádnou oporu pro svá tvrzení, že cizinec je poučován v jazyce, kterému rozumí, a proti případným stížnostem cizinců na tento nedostatek nemá k dispozici žádné důkazy, které by tyto stížnosti vyvracely. V případě dvou zařízení oba formuláře chyběly zcela, resp. seznámení i poučení nebylo evidováno.

Doporučuje se využívat formuláře „Seznámení cizince s vnitřním řádem zařízení pro zajištění cizinců“ a „Poučení cizince o nakládání s uschovanými

¹⁰ Sociální pracovníci, byť byly jejich jazykové znalosti na dostatečné úrovni (většinou hovořili anglicky, rusky, popř. německy či francouzsky), s některými cizinci, zejména asijských státních příslušností, komunikovali obtížně, přičemž ne vždy byl přivolán tlumočnick (často se používali tzv. komunitní tlumočníci mezi cizinci samotnými). Ojedinele se vyskytly připomínky cizinců na „zmatené“ informace při příjmu.

peněžními prostředky a věcmi“ v příslušných jazykových mutacích a tyto formuláře zajištěným cizincům při příjmu předkládat a dále je evidovat.

37. Vstupní pohovor se sociálním pracovníkem skupiny sociální služby (je k dispozici již ubytovaným cizincům v rámci režimu zařízení) probíhá v rámci příjmové procedury v její poslední fázi. Tento pohovor má podrobnější povahu než vstupní pohovor se sociálním pracovníkem příjmového oddělení. Probíhá většinou následující den po dni přijetí cizince do zařízení (popř. více dnů, záleží na psychickém stavu cizince), tedy v době, kdy již cizinec není vystaven bezprostřední stresové situaci vyplývající z nového neznámého prostředí. Cizinci je znovu vysvětlen režim v zařízení, jsou podrobně rozebrána jeho práva a povinnosti, objasněna sociální práce i právní poradenství.

Tento dvojitý systém pohovoru cizince se sociálními pracovníky v časovém rozpětí příjmu a doby adaptace cizince v zařízení je ochráncem vítáný, nebyl však potvrzen ve všech zařízeních, bylo by proto žádoucí jej zavést celoplošně.

38. Cizinec je v rámci příjmové procedury také podroben vstupní lékařské prohlídce (viz dále bod 51 a násl.). V případě, že lékař v zařízení není přítomen, je cizinec umístěn na izolaci, a to až na max. 72 hodin od příjmu do zařízení (čl. IV pokynu ředitelky SUZ MV ČR – Pravidla a rozsah povinných lékařských a zdravotních prohlídek u osob umístěných v ZZC SUZ MV – dále jen Pokyn č. 41/2005). V navštívených zařízeních se vyskytují dva typy izolace. Zatímco ve třech jsou zřízeny samostatné izolační místnosti (dvoulůžkové až čtyřlůžkové), v jednom ZZC plní funkci izolace celý přísného režimu. Izolační místnosti, dostatečně prosvětlené a větrané, jsou vybaveny matracemi s omyvatelným povrchem (kromě jednoho zařízení), toaletou a umyvadlem s tekoucí vodou. Toaleta je pouze v případě dvou zařízení oddělena od zbývajících prostorů izolace neprůhlednou zástěnou, resp. byla v oddělené místnosti stále přístupná v izolaci umístěným cizincům. Tento stav neodpovídá požadavku na respektování lidské důstojnosti a soukromí zaručeným Listinou základních práv a svobod¹¹. Ačkoliv nejde o explicitní požadavek zákona (izolační místnosti nejsou v zákoně upraveny vůbec), lze vzhledem k charakteru takových místností (a i s ohledem na skutečnost, že v některých zařízeních jsou jako izolace používány celý přísného režimu) aplikovat ustanovení § 133 odst. 2 zákona a na opatření neprůhledných zástěn trvat.

Doporučuje se zajistit ve všech izolačních místnostech všech zařízení oddělení toalety od zbývajících částí místností neprůhlednou zástěnou. Dále se doporučuje postupně zajistit vybavení všech místností (nejen izolačních) matracemi s omyvatelným povrchem, a to jak z důvodů hygienického tak i epidemiologického (snadnější dezinfekce).

e) Umístování a ubytování cizinců

39. Ve smyslu ust. § 141 odst. 1 a 2 zákona se při určení ubytovacích prostor přihlíží podle možnosti k náboženským, etnickým či národnostním zvláštnostem, příbuzenským a rodinným vztahům, věku nebo zdravotnímu stavu, přičemž se odděleně umísťují nezletilí cizinci od zletilých, muži od žen; výjimku lze učinit v případě osob blízkých. Tento požadavek byl ve všech ZZC respektován.

¹¹ čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 LZPS

Mírný režim

40. Část s mírným režimem tvoří ve smyslu ustanovení § 132 odst. 1 zákona ubytovací místnost, společné sociální a kulturní zařízení a další prostor, v němž se mohou zajistění cizinci volně pohybovat, stanovený vnitřním řádem zařízení. Přičemž ustanovení § 134 odst. 1 písm. h) zákona doplňuje, že provozovatel zajistěnému cizinci umožní volný pohyb v rámci části s mírným režimem a styk s ostatními cizinci umístěnými v této části. Pokud byli v rámci zařízení umístováni muži i ženy, bylo pro ně určeno vždy jednotlivé patro/patra s tím, že v jednom zařízení se mohli navzájem setkávat jak na vycházkovém dvoře, tak ve společenské místnosti zřízené mimo ubytovací prostory v rámci zařízení.

Naopak v jednom zařízení, v němž byli ve dvou patrech umístěni muži v mírném režimu, byl zaznamenán písemný pokyn zveřejněný na nástěnce, který zakazoval přecházení cizinců mezi jednotlivými patry. Vzájemné setkávání mužů a žen není taktéž umožněno. Vzhledem k výše citovanému ustanovení a také s přihlédnutím ke zcela opačné praxi v jiném zařízení, lze konstatovat, že separování mužů a žen je automatické ve vztahu k jejich umístění na pokojích, nikoli však ve vztahu k jejich pohybu v části s mírným režimem, popř. ve vycházkových prostorách. Opatření, které by vzájemný kontakt mužů a žen zakazovalo, by mělo být odůvodněno např. předchozími negativními zkušenostmi jako obtěžování, násilí, vydírání apod. V dotčeném zařízení je důvodem zákazu přecházení mezi patry šikana a agresivní chování jedné komunity vůči druhé.

41. Cizinci jsou v mírném režimu ubytováni ve 4 – 8 lůžkových pokojích. V jednom zařízení jsou cizinci ubytováni v „buňkách“ tvořených dvěma třílůžkovými pokoji (popř. dvěma třílůžkovými a jedním jednolůžkovým pokojem) vybavenými lůžky, skříňkami, židlemi a stolkem, společnou místností se stolem, židlemi a závěsnými skříňkami, toaletou a koupelnou se sprchovým koutem a umyvadlem se zrcadlem. Namátkou změřené pokoje odpovídaly téměř všechny co do výměry jak požadavku nyní již neplatného ustanovení § 138 zákona, které stanovilo, že ubytovací plocha na jednoho cizince musí činit nejméně 3,5 m², tak požadavku uplatňovanému pro velikost ubytovacích ploch pro odsouzené, které musí činit nejméně 4m² ¹². Ovšem i přes tuto skutečnost se jevila velikost některých pokojů v souvislosti s jejich povinným vybavením jako nedostatečná. Ve smyslu ustanovení § 133 odst. 1 zákona mají být ubytovací místnosti v části s mírným režimem vybaveny lůžky, skříňkami na uložení osobních věcí, stolkem a židlemi v počtu odpovídajícímu počtu ubytovaných cizinců. V souvislosti s výše zmíněným problémem volné plochy nebyly v mnoha zařízeních dodrženy ve všech pokojích stanovené počty židlí, ale zejména skříňek.

Doporučuje se vést možnost snížení kapacity v jednotlivých zařízeních v patrnosti zejména při zvyšování kapacity jednoho ze zařízení, popř. v budoucnu při reprofilaci pobytových a jiných zařízení na zařízení zajišťovací. Ohledně počtu židlí a skříňek v pokojích se považuje za žádoucí diskutovat o této problematice se samotnými cizinci a jejich přání či názor mít raději vlastní skříňku či více volného místa respektovat.

42. V některých zařízeních mají cizinci k dispozici uzamykatelné bezpečnostní schránky, do kterých si ukládají mobilní telefony, cigarety apod. Vzhledem

¹² Ustanovení § 17 odst. 6 vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu, ve znění pozdějších předpisů

k velikostem skříněk není do nich de facto možné uložit jiné než výše jmenované věci, byť by pro cizince měly stejný či větší význam. Skřínky v pokojích nejsou uzamykatelné, přičemž pokoje zůstávají po celý den otevřené. Nejednou od cizinců zaznělo, že se jim ze skříněk ztratily věci. V jednom zařízení mají cizinci možnost opatřit si zámek ke skřínkám sami ze svých prostředků, což se vzhledem k jejich finanční situaci nejvíce jako příliš šťastné řešení.

Doporučuje se skřínky opatřit zámky, a v zařízeních, ve kterých nejsou bezpečnostní schránky, se doporučuje zvážit jejich zavedení.

43. Sociální zařízení jsou v mírném režimu společná na chodbách. V koupelnách jsou sprchové kouty, ve většině zařízení z bočních stran oddělené přepážkami, a ve všech zařízeních z přední strany bez jakékoliv zástěny. Toalety jsou klasické, pouze v jednom zařízení jsou v mužské části samostatně oddělené turecké záchody.

Považuje se za žádoucí vybavit sprchové kouty omyvatelnými závěsy, které ženám i mužům zajistí větší soukromí při provádění hygieny.

Přísný režim

44. Části s přísným režimem jsou v zařízeních tvořeny 2 – 4 celami s kapacitou 2 – 5 osob. Cely jsou vybaveny lůžky, ne vždy pak stolky a stoličkami v možném počtu ubytovaných osob tak, jak to předpokládá ustanovení § 133 odst. 2 zákona. V celách jsou dále umyvadla a v převážné většině turecké záchody, které jsou z boční strany od zbývající části cely často odděleny přepážkou, ovšem z přední strany jsou všechny toalety bez zástěn, což taktéž neodpovídá požadavku stanovenému ve výše citovaném ustanovení.

Doporučuje se naplnit zákonné požadavky na vybavení místností v přísném režimu. Ohledně matrací lze odkázat na doporučení v bodě 38.

45. Ve smyslu příslušných ustanovení VŘ (čl. V odst. 1, čl. VI odst. 1, čl. XII odst. 2) má být na vnitřní straně dveří přísného režimu umístěna informace o ordinačních hodinách lékaře, rozpis poskytování sociálních služeb a harmonogram výdeje hygienických potřeb. Jelikož časový harmonogram výdeje stravy má být taktéž umístěn na přístupném místě, stejně jako vnitřní řád (ustanovení § 138 odst. 4 zákona, čl. XI odst. 3 VŘ), lze dovodit, že i k těmto informacím by měl mít cizinec v přísném režimu přístup. Tyto požadavky nejsou ve většině zařízení respektovány. V přísném režimu jednoho zařízení se vyskytovalo pět jazykových mutací umístěných vně ubytovacích místností přísného režimu (byly tudíž cizinci přístupné pouze na žádost), v jiném zařízení chyběla v prostorách přísného režimu jakákoliv verze VŘ. Pouze v jednom zařízení byla česká a ruská verze připevněna na vnitřní stranu dveří cel přísného režimu, cizinec tak měl možnost kdykoliv do něj nahlédnout, byť byl odkázán na své jazykové schopnosti

Doporučuje se naplnit příslušné ustanovení zákona a článků VŘ s tím, že uvedené informace budou vyvěšeny kromě češtiny ještě alespoň v ruštině a angličtině. Ohledně zveřejnění VŘ se lze spokojit se zpřístupněním části týkající se práv a povinností cizinců.

f) Strava

46. Ve smyslu ustanovení 134 odst. 1 písm. a) zákona provozovatel cizinci poskytne mimo jiné i stravu a ve vnitřním řádu stanoví časový rozvrh jejího výdeje (ustanovení § 138 odst. 1 písm. b) zákona). Podle ustanovení § 143 zákona se poskytuje strava

odpovídající zásadám správné výživy a zdravotnímu stavu cizince třikrát denně, v případě dětí pětkrát denně. Při výběru stravy se podle možností přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic cizince.

47. Dodávky stravy jsou do ZZC zajišťovány různými subjekty od soukromých dodavatelů restauračního typu, přes jiná zařízení spadající pod SUZ až po Zařízení služeb MV p. o. Pouze jedno zařízení si stravu připravovalo samo. Ve všech zařízeních si zajištění cizinci mohou vybrat ze stravy bez omezení druhů mas, ze stravy bez vepřového masa nebo stravu vegetariánskou. I přes tyto možnosti docházelo ze strany cizinců k připomínkám ohledně složení stravy. Byl namítán zejména nedostatek rýže, ovoce, zeleniny a vitamínů, vysoká četnost houskových knedlíků apod. V jednom zařízení se taktéž vyskytly stížnosti na to, že podávané jídlo je studené. V jednom případě byl jídelníček pro vegetariány společný s jídelníčkem s vyloučením vepřového masa. Ze zdravotních důvodů může cizincům lékař předepsat dietu. Převážně se jednalo o diety šetřící a žaludeční. V jednom zařízení bylo zjištěno, že druhá svačina se vydává pouze dětem do 15 let, což není v souladu s citovaným ustanovením.

Doporučuje se dbát na vyvážené složení stravy zejména co do druhů příloh a ve spolupráci s dodavatelem zajistit častější přísun čerstvého ovoce a zeleniny. Rovněž je nutné zajistit odpovídající teplotu jídla a respektování zákonných požadavků týkajících se stravování osob mladších 18 let.

48. Pro výdej stravy musí být v souladu s VŘ vyhrazeno minimálně 30 minut, a to pro snídani v rozmezí od 7:00 hod. do 9:00 hod., výdej oběda probíhá v rozmezí od 12:00 hod. do 14:00 hod. a večeře má být podávána v rozmezí od 18:00 hod. do 20:00 hod. V cele s přísným režimem je strava poskytována na ubytovací místnosti. Časový harmonogram má být upraven režimově a vyvěšen na informační tabuli na přístupném místě. V přísném režimu je výdej stravy zveřejněn pouze v několika zařízeních. Vzhledem ke skutečnosti, že pro cizince v přísném režimu je přístupným místem pouze jeho cela, lze vyvodit, že časový harmonogram by měl být rovněž vyvěšen na vnitřní straně dveří v přísném režimu (viz bod 45). Časové rozpisy výdeje stravy a jídelníčky jsou v ZZC vyvěšeny na přístupných místech. Rozpisy jsou ve většině případů kromě češtiny rovněž v anglickém a ruském jazyce, jídelníčky jsou ve všech zařízeních pouze v češtině. Cizinci se stravují ve společných jídelnách, v případě většího počtu cizinců se jídlo vydává postupně. V souvislosti s tímto systémem výdeje stravy bylo zjištěno, že v jednom případě, kdy byl oběd vydáván postupně třem skupinám cizinců, byla doba pro jeho výdej stanovena od 11:30 hod. – 12.30 hod. Tento časový úsek se nejeví jako dostatečný pro odebrání a zkonsumování stravy pro více než 100 cizinců.

Pro zajištění informovanosti cizinců se považuje za žádoucí, aby byl jídelníček a časový harmonogram výdeje stravy vyvěšen v jídelnách a dále na chodbách v ubytovacích částech zařízení. V části s přísným režimem se doporučuje na vnitřní straně dveří vyvěsit časový harmonogram výdeje stravy. Považuje se za žádoucí, aby oba dokumenty byly i v jiných jazykových mutacích (např. angličtina, ruština). Pokud je strava vydávána průběžně několika skupinám cizinců, považuje se za vhodné zohlednit tento systém i při určování délky doby výdeje stravy.

49. Podle VŘ (čl. XI bod 4) provozovatel rovněž poskytuje neomezeně tekutiny v rámci zajištění pitného režimu. Pitný režim má být zajištěn neomezeně jak v mírném, tak v přísném režimu. V jídelnách či na chodbách zařízení jsou umístěny

nádoby na čaj, či šťávu. V jednom zařízení se tyto nádoby nepoužívají a namísto toho dostávají cizinci na týden dvě balení instantního čaje, přičemž z jednoho je možné připravit 10 litrů nápoje. V dalším zařízení si cizinci stěžovali také na skutečnost, že na jednom patře je k dispozici pouze jedna rychlovarná konvice, která nemůže uspokojit potřeby 60 cizinců. V pokojích mít konvice cizinci nemohou, jelikož tam nejsou elektrické zásuvky.

V zájmu zajištění dostatečných možností připravit si kávu či čaj se doporučuje zabezpečit dostatečný počet rychlovarných konvic.

50. Pouze v jednom zařízení měli cizinci při jídle k dispozici umělohmotné příbory, které se jednou týdně mění. V dalších zařízeních mohli používat pouze hliníkové lžíce. Namísto keramických talířů či hliníkových esšálek jsou ve všech zařízeních pouze umělohmotné talíře a misky. Řada cizinců namítala, že není možno nakrájet maso, jelikož miska neposkytuje dostatečně pevný podklad. K bezpečnostním důvodům tohoto opatření se vyjadřovali skepticky s tím, že v zařízení se najdou a mnohem snáze opatří nebezpečnější věci než je např. umělohmotný nůž.

V této souvislosti se doporučuje zavést umělohmotné příbory ve všech zařízeních.

g) Zdravotní péče

51. Zdravotní péče je v ZZC zajišťována vždy jedním lékařem a pěti až šesti pracovníky středního zdravotnického personálu. Střední zdravotnický personál je v zařízení přítomen 24 hodin denně. Při poskytování zdravotní péče se kromě zákona¹³ uplatní i vnitřní předpisy na úseku SUZ¹⁴.

52. První kontakt cizince s lékařem probíhá v rámci vstupní lékařské prohlídky, která musí být provedena do 72 hodin od přijetí cizince do zařízení¹⁵. Ve dvou zařízeních jsou žadatelé o azyl podrobeni širší zdravotní prohlídce než ti, co o azyl nepožádali. Důvody, kterými tento postup lékaři vysvětlovali, spočívaly v možné kontinuitě léčebné péče, která může být následně žadatelům o azyl poskytnuta v pobytových střediscích. Dalším argumentem byla skutečnost, že pokud by začal být cizinec léčen např. na syfilis a musel by být vyhoštěn, nemohla by být léčba dokončena. Všem cizincům ve všech zařízeních je provedeno základní psychosomatické vyšetření, plicní vyšetření, chemické vyšetření moči a s jejich souhlasem testy na přítomnost HIV. Žadatelům o azyl je nadto ve zmíněných dvou zařízeních provedeno vyšetření stolice a vyšetření na lues, což v ostatních zařízeních absolvují opět všichni cizinci. Další vyšetření se následně realizují na základě výsledků provedených testů.

¹³Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů

Sdělení MZV č. 96/2001 Sb. m. s. Úmluva o lidských právech a biomedicíně

¹⁴ Pokyn ředitelky SUZ MV č. 43 z roku 2005 – Poskytování zdravotní péče v zařízeních pro zajištění cizinců SUZ MV ČR

Pokyn ředitelky SUZ MV č. 41 z roku 2005 – Pravidla a rozsah povinných lékařských a zdravotnických prohlídek u osob umístěných v zařízení pro zajištění cizinců SUZ MV

Pokyn ředitelky SUZ MV č. 44 z roku 2005 – Úmyslné odmítnutí stravy osobami umístěnými v zařízení pro zajištění cizinců SUZ MV

¹⁵ čl. IV pokynu ředitelky SUZ MV ČR – Pravidla a rozsah povinných lékařských a zdravotních prohlídek u osob umístěných v ZZC SUZ MV – dále jen Pokyn č. 41/2005

53. Ohledně vyšetření na lues lze podotknout, že ve smyslu čl. IV bod 5 písm. a) pokynu č. 41/2005 se vyšetření krve na stanovení diagnózy syfilis provádí u osob starších 15 let bez výjimky. Přesto, že se ne vždy jedná o žadatele o azyl, u něhož je vyhlídka kontinuity léčebné péče, je žádoucí toto vyšetření provádět u všech cizinců, a to z důvodu, že pokud nedojde k faktickému vyhoštění cizince, tak tento opouští po uplynutí 180 dnů¹⁶ zařízení a může se nekontrolovaně pohybovat po celém území České republiky a tak případné onemocnění šířit. Navíc je třeba upozornit na ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož jsou fyzické osoby povinny podrobit se léčení infekčního onemocnění stanoveného prováděcím právním předpisem, tj. vyhl. č. 195/2005 Sb., kterou se upravují podmínky předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a hygienické požadavky na provoz zdravotnických zařízení a ústavů sociální péče, ve znění pozdějších předpisů. V příloze 2 citované vyhlášky, která obsahuje seznam infekčních onemocnění, při nichž se nařizuje izolace na lůžkových odděleních nemocnic nebo léčebných ústavů, a u nemocí, jejichž léčení je povinné, najdeme na devátém místě rovněž syfilis v I. a II. stádiu. Včasný záchyt onemocnění je rovněž důležitý pro to, aby případná léčba mohla být dokončena před realizací správního vyhoštění. Pokud by nastala situace, že by léčba výše zmíněných nemocí nebyla ukončena před tímto okamžikem, je nutno trvat na tom, aby byl cizinec přemístěn ze ZZC do izolace na lůžkové oddělení nemocnice nebo léčebného ústavu, a to až do okamžiku ukončení léčby. Dokončení léčby infekčního ani jiného onemocnění není zákonným důvodem pro zajištění cizince, tedy ani pro trvání zajištění, pokud zákonné důvody odpadly. Rovněž odběr stolice je výše uvedeným Pokynem stanoven pro všechny osoby umístěné v zařízení. V zařízení, kde jsou umístovány osoby mladší 18 let bylo zjištěno, že tyto jsou očkovány pouze proti spalničkám a nikoli vakcínou TRIVIVAC (proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám) tak, jak to předpokládá čl. IV bod 2 pokynu č. 41/2005.

Doporučuje se provádět vstupní lékařské prohlídky v rozsahu, jaký stanoví Pokyn ředitelky SUZ MV - Pravidla a rozsah povinných lékařských a zdravotních prohlídek u osob umístěných v ZZC SUZ MV.

54. Při vstupní prohlídce resp. před ní, je v některých zařízeních cizinci předáno poučení o tom, jaké vyšetření podstoupí, jaké odběry budou realizovány a z jakého důvodu. Tato zařízení měla k dispozici poučení v základních světových jazycích (angličtina, ruština, francouzština, němčina) a v dalších jazykových mutacích jako rumunština, bulharština, perština apod. Ve vztahu k informovanosti cizinců je tento postup ze strany ochránce vítaný. Nicméně během rozhovorů s cizinci zaznělo, např. že při odběru krve nebylo cizinci sděleno, z jakého důvodu se tak děje, o jaké vyšetření se jedná atd. V jiném zařízení si cizinci stěžovali na skutečnost, že je lékař nedostatečně informuje o tom, jaké léky jim předepisuje, jaké mají účinky, popř. na to, že jim léky nepomáhají apod. Informace ohledně dostupnosti prezervativů pro osoby umístěné v zařízení (čl. VII bod 5 Pokynu ředitelky SUZ č. 43/2005 Poskytování zdravotní péče v zařízeních pro zajištění cizinců SUZ MV ČR - dále jen Pokynu č. 43/2005) byly zveřejněny zřídka. Podle pracovníků zařízení ale cizinci o této možnosti vědí.

Poučení o povaze a účelu odběru krve, moči, očkování atd. při vstupní prohlídce by měla být cizinci (popř. zákonnému zástupci nezletilého) k dispozici.

¹⁶ Ustanovení § 125 odst. 1 zákona

Obdobná poučení by měla být cizincům k dispozici i při pozdějších výkonech a vyšetřeních tak, aby byla zajištěna jejich plná informovanost. Doporučuje se dbát na informování cizinců/pacientů ohledně povahy a účinků léků, které jsou jim podávány. V souvislosti s informováním cizinců/pacientů se doporučuje zvážit vytvoření informačních panelů se stručnými informacemi o vyšetřeních v rámci vstupních prohlídek, o nejběžnějších lécích, o dostupnosti prezervativů, které by byly alespoň v základních světových jazycích zveřejněny na dostupných místech.

55. Stejně jako ostatní část populace má i zajištěný cizinec právo odmítnout léčbu nebo lékařský zákrok. K výjimkám může dojít jen na základě zákona a za jasně vymezených podmínek (ustanovení § 23 odst. 4 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů). Pokud pacient vyšetřovací a léčebné úkony odmítá i přes náležité vysvětlení, má si ve smyslu odstavce 2 citovaného ustanovení lékař vyžádat o tomto pacientově rozhodnutí písemné prohlášení (revers). Obdobně hovoří i čl. IX odst. 1 písm. i) Pokynu č. 43/2005. V ZZC však lékaři nemají negativní reversy k dispozici.

Pro naplnění příslušných zákonných ustanovení se doporučuje, aby měli lékaři formuláře negativních reversů k dispozici, přičemž by bylo vhodné zavést jednotné formuláře pro všechna ZZC.

56. Ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 písm. a) zákona provozovatel stanoví časový rozvrh poskytované zdravotní péče. Ve většině zařízení vyplývala informace o ordinačních hodinách lékaře z denního režimu, který byl ale pouze výjimečně i v jiných jazykových mutacích. Někde byly ordinační hodiny zveřejněny samostatně, přičemž lze ocenit, že ve dvou zařízeních byly údaje uvedené i v angličtině a ruštině/francouzštině za současného zobrazení piktogramu (lékař při vyšetření pacienta, znak první pomoci). Na vnitřní straně dveří v přísném režimu byl časový rozvrh poskytované zdravotní péče zveřejněn výjimečně, a to přes požadavek stanovený čl. V VŘ (viz bod 45). Výdej léků probíhá v zařízeních třikrát denně. Cizinci si pro léky chodí nebo jim je roznáší zdravotní sestra za doprovodu pracovníka SBS.

V souvislosti se stanovením a zveřejněním časového rozvrhu poskytované zdravotní péče se považuje za žádoucí zajistit, aby k němu měli přístup všichni zajištění cizinci, tedy i cizinci umístění v přísném režimu, přičemž se doporučuje, aby byl rozvrh vypracován alespoň v základních světových jazycích.

57. Systém předvádění cizinců k lékaři se v zařízeních různí. Někde jsou cizinci shromažďováni pracovníkem SBS, který je poté předá příslušníkovi PČR a ten je k lékaři doprovodí. V jiném zařízení cizince doprovází pracovník SBS, v dalším jak pracovník SBS, tak příslušník PČR a v některých případech i sociální pracovník. Ve dvou zařízeních bylo zjištěno, že při vyšetření zůstávají pootevřené dveře před kterými zůstává příslušník PČR, popř. je v ordinaci např. při poskytování péče cizinci závislému na drogách pracovník SBS. Ve dvou zařízeních příslušníci PČR vypověděli, že jsou v některých případech přítomni při vyšetření mimo ZZC, tedy v civilním zdravotnickém zařízení. V souvislosti s přítomností příslušníka PČR, resp. pracovníka SBS při vyšetření, je nutné poukázat na standardy, které byly zformulovány Evropským výborem pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve vztahu k věznicím.

V souvislosti se zachováním lékařského tajemství je zdůrazněno, že veškeré lékařské prohlídky by měly probíhat mimo doslech, a pokud si lékař nepřeje něco jiného, i mimo dohled pracovníka SBS, popř. příslušníka PČR. V tomto ohledu je

třeba trvat na tom, aby tento požadavek byl ve vztahu k zajištěným cizincům respektován.

58. Specializovaná péče je cizincům poskytována v případě potřeby ve zdravotnických zařízeních v blízkých městech (Kladno, Praha, Břeclav, Mladá Boleslav). Péče psychologa nebo psychiatra je cizincům zajišťována většinou v případě potřeby. Pokud je u cizinců detekována TBC, jsou hospitalizováni na uzavřených plicních odděleních psychiatrických léčeben. Vhodnost tohoto řešení je diskutabilní, a to vzhledem ke skutečnosti, že psychiatrické léčebny jsou primárně určeny pro poskytování zcela jiného druhu zdravotní péče než léčba TBC, čemuž odpovídá i složení pacientů, byť na plicním oddělení. Je otázkou, jak se osoba, která často nerozumí česky, je v cizí zemi, v neznámém prostředí, vyrovná se skutečností, že je umístěna společně s osobami trpícími duševní poruchou, či nemocí. Pouze v jednom případě se kromě psychiatrické léčebny využívá služeb i léčebny pro TBC a respirační onemocnění. Léčba syfilis (v 1. a 2. stádiu), ač patří mezi nemoci u nichž se nařizuje izolace na lůžkových odděleních nemocnic nebo léčebných ústavů (viz bod 53), je léčena v zařízeních, přičemž depotní penicilinové preparáty (Retarpen) předepisují lékaři dermatovenerologických oddělení smluvních zdravotnických zařízení. Rovněž opiáty jsou v případě potřeby předepisovány externími lékaři, což souvisí i s faktem, že lékaři v zařízeních nemají jako zaměstnanci SUZ ani statut registrovaného zdravotnického zařízení ve smyslu zákona č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči poskytované v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, ani nespádají pod žádný subjekt, který by zdravotnickým zařízením byl, což je mimo jiné podmínka pro to, aby mohli předepisovat opiáty. Ovšem nemožnost předepisovat opiáty není v tomto směru problémem nejpalčivějším. Sami lékaři někdy tento stav pocítují jako nevyhovující, s čímž se lze ztotožnit, jelikož podle současné právní úpravy mohou zdravotní péči poskytovat toliko zdravotnická zařízení státu nebo nestátní zdravotnické zařízení, čímž se rozumí fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění podle citovaného zákona (ustanovení § 8).

Považuje se za žádoucí urychleně řešit statut „zdravotnických zařízení“, který de facto i de iure neodpovídá platné právní úpravě, což se promítá i do samotného provozu a možností poskytovat zdravotní péči v zařízeních. Ochránce by taktéž uvítal vyjádření k praxi umisťovat cizince s prokázaným TBC onemocněním na uzavřená plicní oddělení psychiatrických léčeben.

59. Kromě ošetření a lékařských prohlídek souvisejících s onemocněním cizince lékař taktéž provádí prohlídku cizince po jakémkoliv fyzickém kontaktu, ať již s příslušníkem PČR, pracovníkem SBS, či SUZ. Cizinec je taktéž prohlédnut po fyzickém kontaktu s jiným cizincem. Střední zdravotnický personál nebo lékař provádí vizuální kontrolu před a po každé eskortě. Ve dvou zařízeních bylo zjištěno, že ne vždy je pravidlo provést vizuální prohlídku dodržováno.

Je na místě zajistit takovou spolupráci mezi provozovatelem (tedy pracovníky SUZ) a příslušníky PČR, kteří eskortu realizují, aby byl respektován čl. VIII Pokynu č. 41/2005, kde se stanoví, že mimořádná prohlídka se povinně provádí před opuštěním a po návratu do zařízení, tudíž je jejich povinností umožnit střednímu zdravotnickému personálu popř. lékaři tento požadavek naplnit.

60. Cizinci, kteří se sebepoškodí (podle vyjádření lékařů se vždy prozatím jednalo o demonstrativní akt), jsou objednáni k psychiatrovi. V jednom zařízení jsou cizinci v těchto případech poučováni o tom, že případné náklady, které vzniknou

v souvislosti s jejich jednáním, jim budou dány k úhradě. Pokud je úhrada nákladů vzniklá sebepoškozením po cizincích skutečně vymáhána, mělo by se tohoto poučení dostat cizincům ve všech zařízeních, např. prostřednictvím informačního panelu. Při projevech agresivity je cizincům v jednom zařízení aplikován Diazepam intramuskulárně, v dalším zařízení byla zaznamenána mimořádná událost, při níž byla cizince aplikována „zklidňující“ injekce. V těchto případech je nutno dbát na dodržení ustanovení § 23 odst. 4 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, tzn., že bez souhlasu nemocného je možné provádět vyšetřovací nebo léčebné výkony mimo jiné pouze jestliže osoba jeví známky duševní poruchy anebo intoxikace ohrožuje sebe nebo své okolí.

h) Kulturní a sociální potřeby

61. S ohledem na průměrnou dobu zajištění a skutečnost, že pro značnou část cizinců jde o první zkušenost s omezením osobní svobody, navíc na území jiného než domovského státu, je nezbytné v těchto často tíživých sociálních případech z důvodů předcházení sociálně-patologických jevů uspokojovat mj. i základní duchovní potřeby zajištěných. Ve dvou ze čtyř navštívených zařízení jsou tyto potřeby uspokojovány pravidelně, a to návštěvou pravoslavného duchovního, v dalších ze zařízení jsou v současnosti uspokojovány spíše nárazově (např. formou mše v případě výslovného zájmu zajištěných), přičemž v budoucnu se pak počítá s jejich pravidelným uspokojováním v intervalu alespoň jednou měsíčně návštěvou duchovního. Kromě poptávky majority zajištěných, tedy pravoslavných, o duchovní služby nebyl u ostatních skupin cizinců zjištěn zvýšený zájem. Návštěvy katolického duchovního v jednom ze zařízení nenašly mezi zajištěnými větší odezvu a bylo od nich po čase upuštěno. Muslimská komunita není v praktikování svých náboženských potřeb nijak omezována, modlitební koberečky provozovatel v ubytovacích místnostech bez problému toleruje. Na základě žádosti muslimské komunity bylo v jednom ze zařízení také respektováno její přání vydávat pro ni stravu jinou (dle náboženských pravidel „čistou“) naběračkou než u nemuslimských zajištěných. Omezení vyplývající z náboženských rozdílů jsou respektovány i při výdeji stravy.

62. Jedním z hlavních problémů zajištěných cizinců je smysluplné vyplnění doby v něm strávené, která se u převážné většiny počítá ne na týdny, ale spíše na měsíce. Klíčovým faktorem pro bezproblémový průběh zajištění je tedy možnost v rámci dočasného omezení osobní svobody využít volný čas, kterého mají cizinci nadbytek. Ačkoli tuto povinnost zákon upravuje nepřímou v ustanovení § 132 zákona povinností provozovatele poskytnout společné sociální a kulturní zařízení, je zřejmé, že zařízení by měla ze shora uvedeného důvodu předcházet sociálně-patologickým jevům zřízením prostoru vyhrazeného pro volnočasové (vnitřní) aktivity, jako např. hraní deskových her, karet, četba knih, novin a časopisů, případně i sledování televize apod. Ve dvou zařízeních se kvůli omezením daným stavebně technickým řešením pro účely společenské místnosti v praxi využívají jídelny, ve zbylých dvou zařízeních byla v každém z pater zbudována společenská místnost. V jednom ze zařízení byla vybudována prostorná čajovna a výtvarná dílna.

Ačkoli ochránce chápe, že především v menších zařízeních může být z kapacitních důvodů problematické zřízení samostatné společenské a kulturní místnosti, ponechává k úvaze její zbudování např. přestavbou trvale uvolněných a nevyužívaných prostor, které se v zařízení mohou do budoucna vyskytnout.

63. Dle ustanovení § 134 odst. 1 písm. d) zákona provozovatel zajištěnému cizinci umožní objednat si knihy, denní tisk a časopisy včetně zahraničních, pokud jsou distribuovány v České republice, tedy na vlastní náklady. Vzhledem k omezeným finančním možnostem zajištěných (viz níže) je praxe nákupů tiskovin za vlastní prostředky využívána spíše sporadicky. Do zařízení je tak zajišťován dodej domácího i zahraničního tisku buď formou předplatného z rozpočtu zařízení (dvě ze čtyř ZZC) nebo tiskoviny dodávají spolupracující neziskové organizace (viz níže). Jedná se především o ruskojazyčné, frankofonní, anglofonní noviny a týdeníky ve vietnamštině, či arabštině. V zařízeních jsou tiskoviny zpravidla volně přístupné. S odkazem na shora uvedené by však bylo vhodné zajistit plošně (tedy i v ostatních zařízeních) pravidelnou dodávku přiměřeného množství tiskovin v základních světových jazycích s přihlédnutím k dlouhodobě převládající národnostní skladbě zajištěných z rozpočtu SUZ, a to nejlépe formou předplatného. Přestože je třeba zmínit jako pozitivní zjištění snahu některých zařízení vyjít zajištěným vstříc a zajišťovat tiskoviny vlastním úsilím, jeví se dosavadní způsob jejich dodávek jako nesystémový.

Do všech ZZC se doporučuje zajistit formou předplatného z rozpočtu SUZ pravidelnou dodávku přiměřeného množství tiskovin v základních světových jazycích, s přihlédnutím k dlouhodobě převládající národnostní skladbě zajištěných.

64. Pokud jde o vybavení knihoven, pouze v jednom ze zařízení počet knih i jejich skladba alespoň částečně odpovídaly celkovému počtu umístěných cizinců. V ostatních zařízeních bylo vybavení knihoven spíše nedostatečné, a to jak co do počtu knih, tak do různosti jazykových mutací. Bylo by žádoucí doplnit knihovničky tak, aby zajištěným byl k dispozici přiměřený počet knih v jazykové mutaci dle národnostní skladby zajištěných s přihlédnutím ke světovým jazykům, tedy především v jazyce ruském, anglickém, francouzském, vietnamském a čínském, a knihovničky umístit na přístupném místě do společenských místností, dražší publikace případně i u sociálních pracovníků.

V souvislosti s požadavkem na smysluplné trávení volného času a z důvodu předcházení sociálně-patologických jevů v zařízení se doporučuje knihovničky doplnit knihami tak, aby zajištěným byl k dispozici přiměřený počet knih v jazykové mutaci dle národnostní skladby zajištěných.

65. Kromě výše uvedeného byly ve třech zařízeních zajištěným k dispozici karty, několik stolních a deskových her, v jednom zařízení tyto další možnosti trávení volného času uvnitř zařízení zjištěny nebyly. Zajištění cizinci mohou dále sledovat televizi, avšak pouze dostupné české, příp. slovenské a polské televizní kanály (dle regionu), neboť v žádném z navštívených zařízení nebyl k dispozici satelit ani jiné vybavení pro příjem zahraničních TV kanálů. Sledování TV je zpravidla upraveno denním režimem na určitou dobu, její sledování však prakticky není nijak omezováno s tím, že pokud se TV nachází na chodbě (1 ZZC), dodržuje se hodina nočního klidu (tedy 22:00 hod. – 7:00 hod.), popř. je v době nočního klidu přistoupeno k omezení hlasitosti televizoru na minimum. Prakticky tak televize běží v zařízení po celý den. Ve dvou zařízeních mohli zajištění sledovat také video, v dalších zařízeních byly zaznamenány snahy o zvýšení standardu materiálního vybavení nákupem satelitního přijímače, popř. další videotechniky (DVD, video přehrávač), v jednom zařízení se o těchto opatřeních neuvažuje (zde však převládá pozitivní tendence se zajištěnými systematicky aktivně pracovat v rámci sociální práce).

66. Pokud jde o možnosti vycházek, sportovního vyžití a dalších venkovních aktivit, zajištěným je v souladu s ustanovením § 138 zákona zpřístupněn prostor určený pro vycházky. Vycházkový dvůr zpravidla představuje oplocená část prostoru přiléhajícího k budově. V jednom ze zařízení se uvažuje o rozšíření vycházkového prostoru z kapacitních důvodů, v dalším pak o zabezpečení lepšího oplocení z důvodu zamezení potenciálních útěků. V dalším představuje vycházkový prostor neupravený oplocený pozemek okolo jednotlivých budov, přičemž velikosti těchto prostor se budova od budovy lišily. Vycházkové dvory jsou v případě dvou zařízení monitorovány kamerovým systémem PČR, v případě dalších zařízení přítomnost kamer ve vnější části zařízení zjištěna nebyla. Časový harmonogram vycházek upravují jednotlivé VŘ, zpravidla na dobu od 7:00 hod. do 21:00 hod. (prakticky po celý den) pro zajištěné v mírném režimu. Omezení vycházek se vztahovalo prakticky jen na dobu výdeje snídaně, oběda a večeře, případně dobu kontroly počtu klientů. Doba vycházek či jejich případného omezení pro zajištěné v přísném režimu je stanovena v souladu s ustanovením § 134 zákona na nejméně 1 hod. denně, tuto dobu pak VŘ stanoví na min. 1 hod. denně v rozmezí mezi 8:00 hod. - 17:00 hod.

Přestože v žádném ze zařízení od 1. 1. 2006 (tedy převzetí zařízení od PČR) nebylo zjištěno časté umístění zajištěných do části s přísným režimem a s jejich pobytem v této části potažmo vycházkami jsou tedy pouze dílčí zkušenosti, vycházka cizince umístěného v přísném režimu by dle výpovědi PČR proběhla dle zákona za její přítomnosti a pod jejím dohledem. Umístění do přísného režimu lze považovat za formu kázeňského trestu, přístup k omezení vycházek by však dle příslušníků PČR a sociálních pracovníků SUZ, kteří umístění do přísného režimu mohou navrhnout, byl i přesto individuální. Pokud zařízení nemá zvláštní vycházkový prostor pro zajištěné umístěné v přísném režimu (případ dvou zařízení), jejich vycházky pak probíhají ve vycházkovém prostoru souběžně s vycházkami cizinců z mírného režimu, opět za přítomnosti policisty vykonávajícího ostrahu přísného režimu.

Vycházkový prostor kromě vycházek a prostého pobytu na čerstvém vzduchu umožňoval také sportovní aktivity. Kromě výše uvedeného sportovního vyžití byl opakovaně zaznamenán požadavek na zbudování alespoň improvizované posilovny pro mužskou část zajištěných.

67. Vzhledem k charakteru zařízení pro zajištění cizinců a k tomu, že co do národnostní skladby se v nich nachází různorodá směs cizinců pobývajících zde zpravidla dlouhé měsíce, je pro předcházení sociálně-patologických jevů nutno považovat za jednu z priorit sociální práci se zajištěnými a klást na ni zvýšený důraz.

Doporučuje se pro účely prevence sociálně-patologických jevů chování zajištěných doplnit skladbu jejich volnočasových aktivit o cílenou, systematickou a kvalitní sociální práci se zajištěnými a za tímto účelem v rámci stávající pozitivní praxe prevence sociálně-patologických projevů chování buď doplnit (navýšit) počet sociálních pracovníků nebo navázat v tomto směru další spolupráci s nevládními organizacemi.

68. Každému cizinci přijímanému do zařízení se zakládá tzv. sociální spis (příloha č. 1 k pokynu SUZ č. 39/2005), který obsahuje základní identifikační údaje cizince, jazykové znalosti, náboženské vyznání, rodinné vazby, skutečnost, zda byla podána žádost o azyl a dále sociální anamnézu a sociální intervenci. Tento spis je součástí celkové spisové dokumentace cizince. Tento spis je de facto tvořen jedním archem A4 založeným do osobního spisu cizince. V jednom zařízení se s ohledem na současné omezené personální, potažmo časové možnosti, spis zakládá nikoli

každému cizinci přijímanému do zařízení, ale pouze těm, u nichž lze indikovat potřebu zvýšené pozornosti a tím i zacílené sociální práce. Jde především o zajištěné z řad zneužívaných či týraných žen, toxikomanů, případně zajištěné, kteří si stěžovali na šikanu apod.

V zařízeních, kde není sociální spis automaticky veden u nově přichozího zajištěného, se doporučuje zavést praxi vedení sociálních spisů u všech zajištěných.

69. Nákupy potravin a věcí osobní potřeby jsou upraveny v čl. XIV VŘ v návaznosti na ustanovení § 145 odst. 3 a 4 zákona. Podle odst. 3 zajištěný cizinec může přijímat bez omezení peníze, které mu byly do zařízení poslány nebo předány jiným způsobem; peněžní prostředky je povinen uložit do úschovy provozovateli. Ve smyslu odst. 4 pak provozovatel v průběhu zajištění vydá zajištěnému cizinci na jeho žádost uložené peněžní prostředky nebo jejich část, nejvýše však v částce 12,- Kč na den pobytu v zařízení. Dle článku XIV VŘ provozovatel umožní cizinci čerpat zajištěné prostředky v částce 12,- Kč na den pobytu v zařízení k nákupu věcí běžné denní potřeby dle nabídkového listu. Zboží jako telefonní karty, čaj, káva, cigarety, cigaretové papírky, tabák, cukr apod. mohou být tedy zakoupeny pouze těm zajištěným, kteří disponují penězi uloženými u provozovatele (ať již českými korunami či volně směnitelnou měnou). Pokud finanční částka kreditu nepostačuje na nákup, je na tuto skutečnost cizinec upozorněn a je mu nabídnuto jiné zboží. Vzhledem k tomu, že denní limit, který může být cizinci vydán, činí 12,- Kč (tudíž po 14 dnech se částka pohybuje okolo 168,- Kč plus případný zůstatek z předcházejících 14 dnů), nejsou možnosti nákupu potravin příliš velké.

Doporučuje se částku 12 ,- Kč na den navýšit.

70. VŘ také předpokládá existenci nabídkového listu, aniž by jeho formu blíže upravoval. Bylo zjištěno, že v žádném ze zařízení tento nabídkový list nebyl předem zpřístupněn např. vyvěšením tak, aby se s ním mohli blíže seznámit. Na tuto skutečnost si zajištění opakovaně stěžovali, stejně jako na dosavadní praxi, kdy sociální pracovník či pracovník SBS zajištěné obejde těsně před nákupem s nabídkovým listem a na formulář zaznamená jejich poptávku. Zajištění tak nemají při již tak výrazně omezené dispozici s vlastními peněžními prostředky dostatek času si nákup dopředu v klidu promyslet, navíc ne vždy byli schopni porozumět jedinému – českému – znění nabídkového listu. Dalším problémem byla skutečnost, že zajištěným byl často zakoupen jiný druh zboží nebo i zboží nevyhovující, přes konkrétní písemnou objednávku – např. čaj zelený místo černého, jiná (dražší) značka cigaret, čímž došlo ke snížení peněžního kreditu zajištěného bez jeho souhlasu apod.

Doporučuje se zpracovat a zpřístupnit zajištěným nejlépe na vývěsce nabídkový list v základních světových jazycích s alespoň základním seznamem obvykle objednávaného zboží a jeho ceny a dbát na soulad zboží zakoupeného s požadavkem uvedeným na objednávkovém formuláři.

i) Styk s vnějším světem

71. V souladu s ustanovením § 134 odst. 1 písm. c) zákona provozovatel zajištěnému cizinci za podmínek stanovených tímto zákonem umožní přijímat návštěvy. Podle ustanovení § 144 odst. 3 zákona má pak zajištěný cizinec právo přijímat v zařízení bez omezení návštěvy osoby, které mu poskytují právní pomoc. Podrobnosti dále v mezích zákonného ustanovení rozvádí VŘ v čl. X. Ustanovení

§144 odst. 4 zákona upravuje návštěvu zajištěného cizince umístěného v přísném režimu, která probíhá za přítomnosti PČR.

72. Návštěvy jsou standardně přijímány v návštěvní místnosti, která se nachází ve všech zařízeních (byť v jednom případě s drobnými technickými nedostatky), a to v době od 7:00 hod. do 22:00 hod. v zákonném rozsahu jedenkrát týdně, standardně v trvání jedné hodiny a počtu nejvýše 4 osob současně přítomných. Přičemž k prodloužení doby návštěvy, ke zkrácení týdenního intervalu ani ke zvýšení počtu osob v odůvodněných případech, nemá provozovatel ani PČR zpravidla námitek a toto umožní. K režimu návštěv a naplňování zákonné i podzákonné úpravy tak nebyly ze strany zajištěných zaznamenány žádné podněty ani stížnosti.
73. Návštěvy cizinců v přísném režimu by i přes nevelké zkušenosti v tomto směru pro malý počet případů umístění v přísném režimu probíhaly standardní cestou, tedy stejně jako v režimu mírném. K prodloužení doby návštěvy, ke zkrácení týdenního intervalu ani ke zvýšení počtu osob v odůvodněných případech by pracovníci SUZ ani PČR opět neměli námitek.
74. Výhrady lze mít ke zjištění, že návštěvě, a to i v mírném režimu, je osobně přítomen zaměstnanec SBS, v případě jednoho zařízení dokonce příslušník PČR. Toto opatření není upraveno ani VŘ, nemá navíc oporu v zákoně. Ačkoli lze přijmout požadavek na vizuální kontrolu návštěvy s cílem zabránit vnášení zakázaných předmětů do zařízení, je třeba také zohlednit právo osoby na ochranu jejího soukromí. Jako vhodnější se jeví řešení, kdy pracovník SBS na žádost zajištěného nebude návštěvě osobně přítomen s tím, že následně proběhne jeho osobní prohlídka PČR. O této možnosti by měl být zajištěný informován v poučení. Tytéž - ne-li závažnější výhrady - lze mít ke zjištění, že návštěvě, a to i v mírném režimu, je vždy osobně přítomen zaměstnanec PČR, který je v doslechu návštěvní místnosti. ZP PP v čl. 4 odst. 1 písm. c) stanoví možnost předvedení cizince v objektu ZZC mj. za účelem uskutečnění návštěv v části přísného režimu zajištění, nikoli však už předvedení za účelem uskutečnění návštěv v části mírného režimu. V této souvislosti je třeba zmínit nesoulad podzákonných norem se zákonem co do přesného stanovení kompetencí jednotlivých složek zajišťujících ostrahu objektu. Ustanovení 164 odst. 2 písm. a) zákona policii ukládá pouze zabezpečovat vnější ostrahu zařízení a v části s přísným režimem pak zabezpečovat vnější a vnitřní ostrahu této části zařízení. NMV v čl. 4 písm. h) předpokládá pouze, že policie cizince umístěného v části s mírným režimem zajištění doprovází (mj.) do návštěvních místností. Se shora uvedeným článkem NMV je však v rozporu Směrnice pro výkon bezpečnostní služby v zařízeních pro zajištění cizinců, jež jako jednu z hlavních náplní činností SBS stanoví v čl. 3.1. písm. c) zajišťování doprovodů zajištěných cizinců při jejich pohybu po zařízení mimo prostor mírného režimu do dalšího zabezpečeného prostoru zařízení. Uvedená úprava je kolizní a měla by být tedy sladěna tak, aby nedocházelo k různému výkladu kompetencí složek zajišťujících ostrahu. I s ohledem na systematiku zákona, kdy v ustanovení § 164 odst. 2 písm. a) je policii zabezpečení vnitřní ostrahy svěřeno pouze v části s přísným režimem části zařízení, je nezbytné zabezpečit, aby i předvádění zajištěných z části s mírným režimem za účelem návštěv zajišťovali výhradně pracovníci SBS.

Doporučuje se při předvádění zajištěných z části s mírným režimem za účelem návštěv zajišťovat výhradně pracovníky SBS.

75. Pokud jde o možnost telefonování, zajištěný má po příjmu do zařízení na základě pokynu ředitelky SUZ také možnost zatelefonovat si 2krát (a to zejména při příchodu do zařízení a při odchodu z něj) v max. délce cca 3-5 minut z telefonního automatu z předplacené telefonní karty, kterou mu poskytne provozovatel. Později lze takto na útraty provozovatele telefonovat v téže délce už jen v odůvodněných případech, např. v naléhavých rodinných záležitostech. Telefonní automat je k dispozici 24h denně 7 dnů v týdnu jak pro příchozí hovory, tak pro telefonování vně zařízení s tím, že telefonní kartu si však již musí zajištěný zakoupit z peněžního limitu (viz shora) či zajistit jinak. Na přístup k telefonnímu automatu se fronty netvoří i přes absenci časového rozvrhu, jeho používání je bez problému s výhradou uvedenou dále.

Zajištěným v obou typech režimu jsou zpravidla ponechány mobilní telefony, které si mohou uschovat do uzamykatelných schránek, s výjimkou dvou zařízení, kde mobilní telefony stejně jako jiné cennosti mohly být uschovány pouze do uzamykatelné skříně nacházející se v návštěvní místnosti. V jednom ze zařízení nebylo z výpovědí pracovníků spolehlivě zjištěn přístup k ponechání mobilních telefonů v přísném režimu, dle vyjádření sociálního pracovníka telefony tolerovány spíše nejsou.

Doporučuje se zvážit přemístění telefonních automatů z prostor mimo mírný režim tam, kde k němu zajištění budou mít neomezený přístup.

76. Podle ustanovení § 134 odst. 1 písm. b) zákona provozovatel zajištěnému cizinci umožní bez omezení přijímat a odesílat písemná sdělení, totéž právo obsahuje i čl. XVI odst. 1. písm. a) VŘ. Jako problematický se jeví přístup k odesílání listovních zásilek, pokud jde o poskytování poštovních známek. Zákonná úprava ani VŘ nijak neupravuje situaci, kdy zajištěný nemá žádný finanční kredit. Zůstává tedy otázkou, zda a jakým způsobem zajištění bez peněžního kreditu mohou odesílat písemnosti nejen např. své rodině, ale především žádosti, stížnosti nebo jiné podněty státním orgánům České republiky nebo mezinárodním organizacím za účelem uplatnění práv zajištěného podle ustanovení § 134 odst. 1 e) zákona. Bylo zjištěno, že známku zajištěným bez finančního kreditu v případě jejich žádosti o odeslání korespondence poskytne za vlastní prostředky ad hoc buď pracovník nevládní organizace či charity, který do zařízení dojíždí, nebo sociální pracovník anebo si tuto výpomoc zajišťují sami zajištění mezi sebou. I přes skutečnost, že dle vyjádření všech dotazovaných k písemným stížnostem v praxi nedochází, nebylo spolehlivě zjištěno, jak by bylo postupováno, pokud by již nebylo v možnostech charity tuto pomoc poskytnout. V této souvislosti je však potřeba interpretovat zrušené ustanovení § 141 zákona, které stanovilo, že cizinec může přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení bez omezení, tak, že toto právo zákonodárce do stávajícího ustanovení § 134 odst. 1 písm. b) platného znění zákona začlenil se záměrným vypuštěním slovního spojení „na svůj náklad“. Z výše uvedeného lze tedy dovodit, že odesílat písemná sdělení (i jiná, než stížnosti) provozovatel zajištěnému cizinci umožní vždy, tedy i na jiné než vlastní náklady – což je výklad potřebný především pro případné spory o to, zda má SUZ hradit poštovné za zajištěné nedisponující peněžními prostředky. Ochránce se přiklání k názoru, že by tomu tak být mělo vždy, kdy o to zajištěný bez peněžních prostředků požádá, samozřejmě s přihlédnutím k zásadě přiměřenosti.

Doporučuje se vyjasnit systém poskytování poštovních známek na stížnostní a především soukromou korespondenci cizinců, jakož i k proces odesílání listovních zásilek ze zařízení.

77. Příjem balíčků upravuje ustanovení § 145 odst. 1 zákona a v jeho intencích i čl. XVI odst. 1. písm. e) VŘ. Zajištěný cizinec může jednou za týden přijmout balíček s potravinami, knihami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg s tím, že policie je oprávněna balíčky kontrolovat. Zajištění cizinci si, a to opakovaně, stěžovali na skutečnost, že se z balíčku v době od doručení balíčku do jeho fyzického předání zajištěnému ztrácejí věci, a to i přesto, že prokazatelně nešlo o zboží či předměty, jejichž vnášení do zařízení je zakázáno. Jednalo se především o ztracené cigarety, čokolády apod. V jednom ze zařízení se vedlo interní šetření opakovaných stížností zajištěných k sepsání a podání stížnosti na místně příslušné Ředitelství České pošty. Za účelem ochrany majetkových práv zajištěných, jakož i pověsti vlastních zaměstnanců, byla v zařízení zakoupena váha na vážení příchozích balíků, aby bylo možno odhalit případné rozdíly v uvedené gramáži a vyvarovat se tak nařčení pracovníků pošty z vlastní manipulace s balíkem. Další stížnosti zajištěných směřovaly na to, že jim jsou balíky doručovány se značnou prodlevou, takže zboží podléhající zkáze v nich obsažené se ještě před doručením do zařízení zkazí. Zajištění by uvítali, i pro malou vzdálenost zařízení od příslušné pošty, doručování balíků v co možná nejkratší době.

Ochránce by v tomto směru uvítal větší operativnost provozovatele při doručování balíků do zařízení.

j) Vnitřní bezpečnost

78. Vnitřní bezpečnost je v zařízeních zajišťována pracovníky SBS, v rámci části zařízení s přísným režimem příslušníky PČR.

79. Vzhledem ke zjištěním týkajících se činnosti pracovníku SBS nelze opomenout některé články Směrnice pro výkon bezpečnostní služby v ZZC a poukázat přitom na problémovost naplňování požadavků v nich stanovených v praxi, a to s ohledem na kvalifikovanost pracovníků. Ve všeobecných ustanovení Směrnice je deklarováno, že pracovníci provádí vnitřní ochranu, ochranu majetku a osob a prevenci konfliktů v zařízeních. Z rozhovorů s pracovníky SBS vyplynulo, že mezi požadavky na pracovníka SBS nepatří např. psychologické testy či fyzické testy a rovněž jazykové znalosti nejsou prověřovány. Přičemž právě tyto tři oblasti lze považovat vzhledem k prostředí, ve kterém pracovníci SBS pracují a v souvislosti s náplní jejich práce, za zásadní. V zařízení jsou vedle sebe na poměrně malém prostoru nuceni žít lidé různých národností, kultur, vyznání, s různými návyky atd., což může vyvolávat problémové situace jak mezi cizinci, tak i mezi celými komunitami. Pracovníci SBS mají předcházet konfliktům, což vyžaduje určitý stupeň empatie, diplomacie, ale také jazykových znalostí¹⁷, bez kterých se s cizinci jen těžko dorozumí, a stěží tak může nějak aktivně zasahovat či se snažit vyřešit počínající konflikt. Pokud již např. k potyčce mezi cizinci dojde, měl by být pracovník SBS fyzicky zdatný natolik, aby zneškodnil útočníka, popř. od sebe aktéry rvačky odtrhl a zároveň, aby před útokem ochránil i sebe či napadeného zaměstnance zařízení (čl. III bod 3.1. písm. a) Směrnice). Mezi další povinnosti pracovníků SBS patří mimo jiné i kontrola oprávněnosti vstupu nebo odchodu osob a jejich evidence, což je vzhledem ke skutečnosti, že pracovníci SBS nejsou oprávněni požadovat prokázání se občanským

¹⁷ mezi časté stížnosti cizinců patřilo právě to, že se s pracovníky SBS nedomluví, že jim pracovníci SBS nerozumí, nevědí tedy, o co cizinec žádá atd.

průkazem či jiným dokladem, povinnost, kterou při respektování zákona nemohou řádně splnit.

Doporučuje rozšířit požadavky na nově přijímané pracovníky SBS a stávající pracovníky ve shora naznačených oblastech průběžně a soustavně proškolovat.

80. V souvislosti s kompetencemi PČR a SUZ, která některé své povinnosti plní prostřednictvím SBS, je nutné poukázat na nesoulad vnitřních předpisů se zákonem, popř. na nesoulad mezi podzákonými předpisy navzájem. Veškeré vnitřní předpisy, ať již na úrovni Ministerstva vnitra, SUZ či Policejního prezidia, musí být v první řadě v souladu se zákonem a nesmí jít nad jeho rámec. Podle ustanovení § 164 odst. 2 písm. a) zákona zabezpečuje PČR vnější kontrolu zařízení a v části s přísným režimem také vnitřní a vnější kontrolu. Vnitřní ostraha jiné části zařízení, než je část s přísným režimem, tedy náleží do kompetence SUZ, která ji má de facto vykonávat prostřednictvím SBS. Oblast zabezpečení vnější i vnitřní ostraha je rovněž rozvedena v NMV č. 2/2006, ZP PP č. 34/2006 a ve Směrnici. V rozporu s uvedeným je čl. 4 písm. h) NMV č. 2/2006, kde je stanoveno, že policie v rámci své působnosti v zařízení zejména doprovází cizince umístěno v části s mírným režimem do návštěvních prostor a na pracoviště OAMP k provedení úkonů souvisejících s řízením o udělení azylu. Tuto dikci citovaného ustanovení by bylo možno respektovat pouze za předpokladu, že by se návštěvní místnost nebo pracoviště OAMP nacházelo mimo ZZC. Ve všech zařízeních se však návštěvní místnost nacházela vždy v budově zařízení, pracoviště OAMP bylo pouze v jednom případě mimo zařízení.

Rovněž písm. i) shora zmiňovaného článku je zavádějící, neboť uvádí, že „do provedení nezbytných úprav v zařízení policie doprovází zajištěného cizince umístěného v části s mírným režimem v ZZC Poštorná, ZZC Velké Přílepy a ZZC Frýdek-Místek k výkonu jeho zákonných práv a povinností, lze-li tento výkon provést pouze mimo prostor části s mírným režimem“. Během návštěvy nebyly ve shora jmenovaných zařízeních pozorovány žádné úpravy, tudíž lze mít za to, a to i vzhledem k časovému odstupu od vydání nařízení, že byly již tyto úpravy dokončeny. Doprovod by v těchto případech měli realizovat pracovníci SBS tak, jak to ostatně předpokládá zákon.

Je také nutno poukázat na další nesoulad. Podle čl. 4 odst. 1 písm. b) ZP PP č. 34/2006 je v objektu zařízení policista oprávněn předvést cizince zpravidla za účelem řešení problémů spojených s pobytem v zařízení (lékařské ošetření). Ovšem tato činnost je stanovena pro pracovníky SBS jako povinnost, a to ve smyslu bodu 3.1. písm. c) Směrnice pro výkon bezpečnostní služby v zařízení pro zajištění cizinců, kde je uvedeno, že pracovníci SBS při výkonu služby zejména zajišťují doprovody zajištěných cizinců při jejich pohybu po zařízení mimo prostor mírného režimu do dalšího zabezpečeného prostoru zařízení.

V rozporu s uvedeným článkem ZP PP č. 34/2006 je pak Směrnice pro výkon vnitřní ostraha a ochrany majetku a osob v ZZC Frýdek-Místek, a to konkrétně bod 2.2., který mimo jiné stanoví, že mezi povinnosti pracovníka SBS na stanovišti patří i to, že na pokyn pracovníků ZZC vyhledává a shromažďuje cizince předurčené k opuštění areálu mírného režimu zajištění. Jelikož je v ZZC Frýdek-Místek přítomen pouze jeden pracovník SBS, je tato odlišná úprava pravděpodobně zcela záměrně, jelikož není možné, aby pracovník SBS doprovázel cizince k ordinaci a zde čekal až bude ošetřen, jelikož v tomto období by pak byl mírný režim bez jakékoliv kontroly. Tato faktická vnitřní ostraha PČR se vztahuje i na návštěvy cizinců umístěných v mírném režimu zajištění, přičemž tato činnost by měla být vyhrazena

pracovníkům SBS¹⁸. Dle vyjádření vedoucího příslušníků PČR ZZC Frýdek–Místek platí pro toto zařízení zcela specifické podmínky. Vzhledem k velikosti a stavebně technickému charakteru zařízení je dle dohody SUZ a PČR řada činností vykonávána právě příslušníky PČR, nikoliv pracovníky SBS. Tento přístup je logický, obzvláště vzhledem k existenci pouze jednoho pracovníka SBS v zařízení. Ve skutečnosti by stačilo navýšit počet pracovníků SBS tak, jak je tomu např. v kapacitně srovnatelném ZZC Bělá–Jezová, v němž je zajištěn několikanásobně vyšší počet pracovníků SBS. Současně je třeba dodat, že smyslem tohoto bodu není vyloučit PČR zcela z účasti na správě ZZC, její místo je neodiskutovatelně dáno charakterem „tvrdé“ detence, nicméně její role by se měla spíše soustředit na jakéhosi konzultačního partnera pro pracovníky SUZ (tedy zejména SBS) v otázkách bezpečnosti tam, kde nejde o přísný režim, popř. vnější ostrahu zařízení.

Uvedená kolizní právní úprava by měla být sladěna tak, aby jasně a bez výkladových rozporů stanovovala povinnosti jednotlivých personálních složek působících v ZZC v souladu s ustanovením § 164 odst. 2 písm. a) zákona a aby byly přesně vymezeny hranice kompetencí týkající se ostrahy mírného režimu zařízení tak, aby ji v souladu s právními předpisy prováděla výhradně SUZ, resp. SUZ prostřednictvím SBS. Dále se doporučuje navýšit počet pracovníků SBS v zařízení Frýdek–Místek.

81. Naopak faktickým nesouladem (nikoliv tedy rozporům vnitřních předpisů a zákona) trpí provádění kontrol fyzické přítomnosti cizinců¹⁹. V jednom zařízení docházelo ke kontrolám jak ze strany příslušníků SBS, tak i PČR. V jiném zařízení naopak vznikly pochybnosti o tom, zda byly kontroly vůbec prováděny, neboť pracovníci SBS často neměli i dlouhodobě přesné informace o tom, kde se který cizinec nacházel, neboť se tito samovolně stěhovali v rámci ubytovacích místností mírného režimu.

82. Vzhledem ke skutečnosti, že pracovníci SBS nemohou z důvodu osobní nepříslušnosti ve vztahu k ZPČR v případě nutnosti využít možnosti použití donucovacích prostředků, řídí se provádění jejich úkonů souvisejících s bezpečností v zařízení ustanoveními §§ 13 a 14 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a ustanovením § 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, tedy instituty krajní nouze a nutné obrany. Dle vyjádření pracovníků SBS ve většině zařízení nebylo od počátku jejich působení nutno výše uvedených bezpečnostních úkonů využít. Obecná tendence pracovníků SUZ (zejména sociálních pracovníků) a pracovníků SBS k řešení konfliktů formou domluvy s dotyčnými cizinci je dle jejich slov dostatečná. Tento přístup, pokud nezasahuje do ochrany práv zajištěných cizinců (např. rozmlouvání podávání stížností na podmínky v zařízení apod.), je ochráncem vítaný.

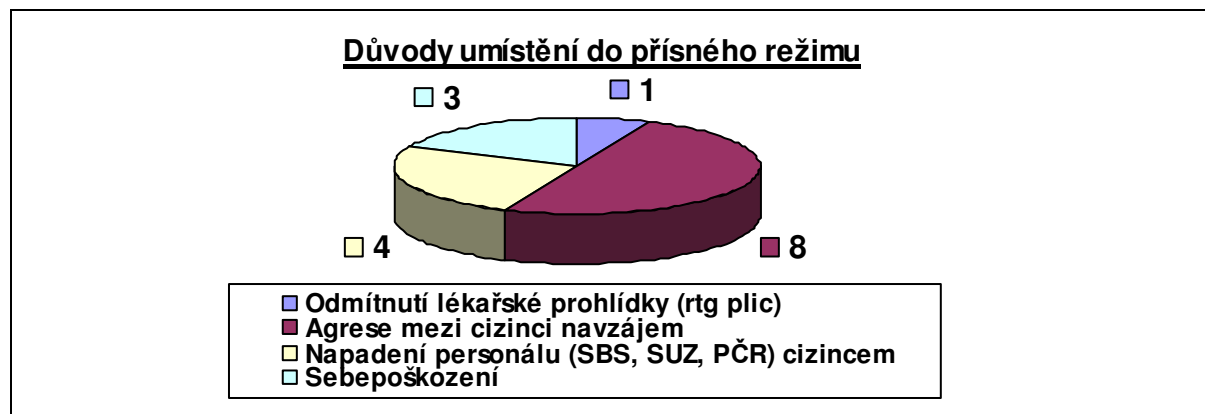
Rovněž dle vyjádření policistů většiny zařízení nebylo nutno od 1. 1. 2006 častokrát sáhnout k použití prostředků podle ustanovení § 38 odst. 1 ZPČR. V případech, kdy dojde ke ztrátě nebezpečných předmětů nejrůznější povahy nebo se vyskytne riziko výskytu věcí ve smyslu ustanovení § 136 odst. 3 zákona, např. kovové předměty, součásti elektroinstalace, alkohol apod., provede PČR na písemný návrh SUZ osobní prohlídky či prohlídky obytných prostor a osobních věcí cizinců podle ustanovení § 137 odst. 2 zákona. K těmto prohlídkám nebyly ze strany cizinců žádné výhrady.

¹⁸ čl. 6 bod 6.3. Směrnice

¹⁹ čl. 3 písm. k) NMV č. 2/2006

Přísný režim

83. V případě umístění cizince do části s přísným režimem zajištění zabezpečují vnitřní bezpečnost a režim cizince příslušníci PČR (ustanovení § 164 odst. 2 písm. a) zákona). O umístění do přísného režimu rozhoduje PČR, a to na základě vlastních poznatků, téměř ve všech zařízeních však na písemný návrh SUZ (ustanovení § 135 zákona, čl. 2 odst. 1 písm. a) ZP PP č. 34/2006; čl. 4 písm. c) a čl. 8 odst. 1 písm. b) NMV č. 2/2006).
84. Od přechodu zařízení pod správu SUZ (1. 1. 2006) se vyskytlo 16 případů umístění do přísného režimu, celkem 14 cizinců (2 cizinci dvakrát po sobě). Důvody umístění jsou uvedeny v následující tabulce:

85. Prakticky jediným důvodem pro umístění do přísného režimu jsou tak tituly podle písm. a) odst. 1 ustanovení § 135 zákona. Porušování zákona či vnitřního řádu (důvody podle písm. b) a c) uvedeného ustanovení) jsou řešeny, dle vyjádření vedoucích všech zařízení, cestou pohovoru, kdy je cizinec upozorněn na možné následky svého jednání. Na závažnosti chybného chování cizince závisí počet těchto pohovorů. Takový přístup je ochráncem vítaný.
86. Umístění cizinců do přísného režimu se většinou pohybovalo v rozmezí několika dnů (nejčastěji dva či tři), max. délka pobytu byla dle dostupných záznamů 6 dnů. K prodloužení pobytu v přísném režimu podle ustanovení § 135 odst. 3 zákona tak nedošlo. Skutečnost, zda trvají důvody pro umístění v přísném režimu, sledují jak příslušníci PČR, tak i pracovníci SUZ, zejména sociální pracovníci (často je však pozorujícím sám vedoucí zařízení). U sebepoškozujících se klientů bylo umístění do přísného režimu odůvodněno obavou z dalšího sebepoškození. Sebepoškození mělo přitom ve všech uvedených případech pouze demonstrativní charakter. K umístění do přísného režimu v důsledku sebepoškození by se mělo přistupovat individuálně na základě posouzení konkrétního případu, nejlépe po vyjádření psychologa, popř. lékaře. Nemělo by se v žádném případě jednat o automatický kázeňský trest, neboť takovou povahu umístění do přísného režimu de facto má. Argumentace bezpečnostními důvody, tedy aby v sebepoškození nepokračoval, je diskutabilní, a to z toho důvodu, že i v cele přísného režimu má cizinec možnost a prostředky k dalšímu sebepoškození.

Ochránce by uvítal jasné definování pravidel ze strany SUZ týkajících se umístování cizinců do přísného režimu z důvodu sebepoškození.

87. Proti umístění do přísného režimu nepodal ani jeden cizinec v žádném ze zařízení stížnost, přičemž o této možnosti nejsou cizinci ani poučováni. Stejně tak nejsou s největší pravděpodobností formálně seznamováni s důvody umístění do

tohoto režimu, jejich podpis na záznamu o umístění totiž není vyžadován (byť je jim důvod umístění de facto jasný).

Doporučuje se prokazatelně seznamovat zajištěné cizince s důvody jejich umístění do přísného režimu včetně možnosti podat proti tomuto umístění stížnost ve smyslu ustanovení § 148 zákona. Totéž platí i pro případné prodloužení pobytu v přísném režimu. Splnění těchto náležitostí by cizinec měl stvrdit svým podpisem, přičemž tato dokumentace by měla být evidována v rámci spisu cizince.

88. Úřední záznamy o událostech, které vedou k umístění cizinců do přísného režimu zajištění, jsou často založeny v evidenci (ve spisech jednotlivých cizinců), nejde však o pravidlo užívané všemi zařízeními. Návrhy na umístění do přísného režimu a záznamy o samotném umístění nejsou ve všech zařízeních pravidelným obsahem spisů cizinců, ač by tak být mělo²⁰. Nejsou také shromažďovány a archivovány centrálně. Přestože k jednotné evidenci zmiňovaných dokladů právní předpisy nezavazují²¹, bylo by vhodné ji pro přehlednost zavést, především pro případnou kontrolu odůvodněnosti.

Doporučuje se zvážit pravidelné zakládání úředních záznamů o událostech, které vedou k umístění cizinců do přísného režimu, do spisů cizinců. Dále se doporučuje dbát na bezvýjimečném zakládání návrhů na umístění do přísného režimu a záznamy o samotném umístění do přísného režimu do spisů cizinců. Také se doporučuje zvážit zavedení centrální evidence návrhů na umístění do přísného režimu a záznamů o samotném umístění do přísného režimu.

89. Ponechávání mobilních telefonů cizincům umístěným v přísném režimu není dosud v zařízeních jednotné. Mobilní telefony jsou ponechány bez dalšího pouze na dobu vycházky nebo je přístup rozdílný – ponechání se posuzuje případ od případu. Tomuto nevyjasněnému stavu svědčí i absence právní úpravy, a to jak na zákonné úrovni, tak na úrovni interních aktů řízení. Ochránce je přesvědčen, že cizinci umístění do přísného režimu zajištění by měli mít možnost mít u sebe mobilní telefon, neboť již samo umístění do přísného režimu je pojmáno jako sankční ve smyslu kázeňského přestupku, odebrání mobilního telefonu by tak bylo chápáno jako další postih cizince. Z hlediska bezpečnostního se také nelze domnívat, že by byl mobilní telefon chápán ve smyslu ustanovení § 137 zákona.

Doporučuje se jednotně upravit možnost používání mobilních telefonů v přísném režimu zajištění, a to zejména na úrovni interních aktů řízení.

90. Ve dvou zařízeních bylo zjištěno nestandardní (ve vztahu k zákonné úpravě) využívání cel přísného režimu. Cely zde slouží také účelům, které nelze charakterizovat jako typické ve smyslu ustanovení § 135 odst. 1 zákona (eventuálně by se daly podřadit pod dikci písm. a) uvedeného ustanovení, tedy že „... cizinec vyžaduje zvýšený dohled z jiného závažného důvodu“). Tyto účely jsou často preventivního charakteru a zaměřují se na hledisko předcházení agrese a násilí, zejména mezi cizinci navzájem. Tak byl např. do přísného režimu umístěn cizinec na

²⁰ čl. III. odst. 4 Pokynu ředitelky SUZ č. 38/2005, o postupu zaměstnanců SUZ pro podání návrhu na umístění zajištěného cizince do části s přísným režimem

²¹ čl. III. odst. 4 Pokynu ředitelky SUZ č. 38/2005, o postupu zaměstnanců SUZ pro podání návrhu na umístění zajištěného cizince do části s přísným režimem, požaduje pouze založení do osobní složky cizince

vlastní žádost z důvodu špatného psychického stavu (deprese, vytvoření averze vůči ostatním cizincům na pokoji), cizinec, který byl obětí šikany (a to nejen ze strany zajištěných cizinců, ale i osob vně zařízení) nebo cizinec se zdravotními problémy, které znemožňovaly jeho společné ubytování s ostatními cizinci. Cely přísného režimu tedy slouží jako jakési „krizové oddělení“, ke stejným záměrům zřizované např. ve věznicích²². S tímto účelovým přístupem se nelze než ztotožnit, právní otázkou však zůstává, v jakém režimu se poté cizinec umístěný formálně do sekce přísného režimu ocitne, resp. zda za něj bude odpovědná PČR nebo SBS, neboť přestože je cizinec de iure v mírném režimu, je de facto umístěn do ubytovací místnosti režimu přísného.

Ochránce vítá popsané účelové využívání přísného režimu a doporučuje zvážit zavedení takového „krizového“ systému ve všech zařízeních, nicméně doporučuje promítnout tento režim alespoň do vnitřních předpisů.

91. Podle čl. 5 odst. 7 ZP PP č. 34/2006 je policista povinen provádět o průběhu ostrahy a o chování cizince umístěného v přísném režimu záznam. Evidenční pomůcky (Protokol událostí, popř. Kniha cizinců, v jednom zařízení byla vedena tzv. Kniha přísného režimu), které jsou pro tento účel příslušníky PČR vedeny, však často obsahují ne zcela úplné informace, např. právní předpis bývá uváděn ne vždy přesně – pouze paragrafové ustanovení zákona, ne však již písmeno, ke kterému je přiřazen určitý důvod umístění cizince do přísného režimu, nejsou v nich vedeny žádné záznamy týkající se průběhu ostrahy, kontrol cizince a jeho chování v přísném režimu apod.

Doporučuje se dbát precizní evidence ve služebních pomůckách PČR týkajících se přísného režimu zajištění.

92. Nejzávažnějším sociálně patologickým jevem vyskytujícím se v zařízeních je agrese, ať už mezi samotnými cizinci, resp. jejich národnostními komunitami (často rusky mluvící proti asiátům a naopak), nebo mezi cizinci a personálem zařízení (téměř ve všech zařízeních byly zjištěny případy napadení pracovníka SBS či SUZ). Vyskytly se ale i případy protestních hladovek, nejčastěji zapříčiněné výhradami ke kvalitě stravy a kvalitě poskytované lékařské péče, nebo případy šikany. Zaznamenáno bylo i jedno podezření ze sexuálního obtěžování. Pracovníci SBS jsou podle Smlouvy i Směrnice povinni předcházet a zabraňovat vzniku sociálně patologických jevů a konfliktních situací a monitorovat chování i činnost jednotlivců a skupin cizinců. Tyto poznatky mají poté předávat odpovědným pracovníkům zařízení tak, aby byli schopni včas eliminovat případné negativní tendence v komunitách cizinců²³.

V souvislosti se zmíněnými sociálně patologickými situacemi nutno upozornit právě na jejich prevenci. Cílené vyhledávání možných obětí násilí a možných pachatelů násilí, systém již fungující ve vězeňství²⁴, však v zařízeních v důkladnější formě neexistuje. Pouze v jednom zařízení (případ šikany) byl cizinec izolován od ostatních

²² § 35 odst. 5 vyhlášky MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění vyhlášky č. 378/2004 Sb., § 2 písm. e) Nařízení GŘ VS ČR 47/2005 o samostatném ubytování osob ve výkonu trestu odnětí svobody a zejména potom Metodický list č. 24/2004 ředitele odboru výkonu vazby a trestu GŘ VS ČR o zřizování a činnosti krizových oddělení

²³ čl. 1 bod 3. Smlouvy, čl. IV. body 4.3. a 4.4. Směrnice

²⁴ srov. nařízení generální ředitelky č. 41/2002, o předcházení a včasné odhalování násilí mezi obviněnými a odsouzenými

(viz bod 90) a pracovníci SUZ i SBS obdrželi speciální pokyny pro případy jeho návštěv. Tuto situaci však nelze vnímat jako důsledek celoplošného preventivního systému. Pro absenci zevrubného mechanismu prevence sociálně patologických jevů svědčí i výskyt 12 vyhrocených mimořádných událostí zapříčiněných agresí cizinců od počátku roku 2006, které vedly k užití kárného opatření (umístění do přísného režimu). Z rozhovorů s pracovníky SBS však nutno dovozovat, že událostí agrese (zejména mezi cizinci) s menší mírou intenzity, končící pouze pohovorem s vedoucím zařízení či sociálním pracovníkem, často bez přivolání příslušníků PČR bylo daleko více. V některých případech také dostačoval pouze ústní pokyn pracovníka SBS.

V neposlední řadě je třeba poukázat na roli sociálního pracovníka v pozici tzv. diagnostika²⁵, jenž by měl rozeznávat klienty s viditelným fyzickým, psychickým nebo sociálním handicapem, nicméně toto ustanovení řeší pouze část celého preventivního mechanismu, a to pouze směrem k oběti násilí. Dle sdělení cizinců i pracovníků většiny zařízení má také významnou preventivní funkci časté navštěvování prostor mírného režimu (včetně prostoru vycházkového) vedoucím zařízení a výše zmíněné používání cel přísného režimu jako „krizového oddělení“. Z rozhovorů s pracovníky SBS taktéž vyplynulo, že tito jsou schopni již po několika dnech pobytu nově přijatého cizince odhadnout jeho charakterové vlastnosti, tedy i možnost potencionálně patologického chování.

Doporučuje se věnovat více pozornosti prevenci sociálně patologických jevů, zejména vyhledávání možných obětí násilí a možných pachatelů násilí a v tomto směru vypracovat vhodnou metodiku.

93. V rámci vnitřní bezpečnosti je nutné upozornit i na skutečnost týkající se poranění cizinců. Téměř 100 % cizinců, kteří jsou přivedeni k lékaři se zraněními, která jim byla s největší pravděpodobností způsobena jinými cizinci (a nelze vyloučit, že se tak stalo v souvislosti se šikanou, popř. agresí), dle sdělení lékařů uvedou, že upadli.

Tyto případy by bylo žádoucí evidovat a průběžně vyhodnocovat, což by mohlo napomoci rozkrýt možné oběti násilí a následně na základě sledování vzájemné interakce obětí s ostatními cizinci vytipovat také možné pachatele.

k) Ochrana práv zajištěných cizinců

94. Ve smyslu ustanovení § 148 zákona dbá nad dodržováním podmínek v zařízeních ministerstvo, přičemž stížnosti dle tohoto ustanovení vyřizuje OAMP. Z rozhovorů s pracovníky OAMP všech navštívených zařízení vyplynulo, že stížnosti cizinců na podmínky v zařízení tito pracovníci systematicky neřeší a žádná jejich evidence není od 1. 1. 2006 vedena. Důvodem je zřejmě jejich neexistence, neboť formální stížnost byla zaznamenána pouze v jednom případě (jejím předmětem bylo odmítnutí podávání léků tišících bolest lékařem). Neformální stížností se v zařízeních vyskytují ve větším rozsahu, nicméně se řeší operativně v rámci neformálních rozhovorů, ať už s vedoucím zařízení, s příslušníky PČR nebo pracovníky SUZ. Tyto stížnosti neformálního charakteru nejsou zaznamenávány. V případě jednoho zařízení pracovník OAMP vůbec nevěděl, že se na něj vztahuje povinnost uvedená v ustanovení § 148 zákona. Podle vyjádření ředitele OAMP k jedné ze zpráv o návštěvě konkrétního zařízení nepřísluší pracovníkům OAMP působícím

²⁵ čl. 4 bod IV Pokynu ředitelky SUZ č. 39/2005, o výkonu stálé služby v zařízeních pro zajištění cizinců SUZ MV ČR

v jednotlivých zařízeních o stížnostech rozhodovat, v jejich kompetenci je pouze jejich postoupení Ředitelství OAMP. Pokud cizinec osloví pracovníky OAMP s nějakým požadavkem, podnětem nebo stížností, která není závažného charakteru, informují ho na koho se má obrátit (podle obsahu stížnosti např. na lékaře, sociálního pracovníka atd.), popř. rozhovor s kompetentním pracovníkem dojednávají. V těchto případech se jedná převážně o cizince – žadatele o azyl. Pokud nejde o žadatele o azyl, není často pravděpodobné, že by vůbec do kontaktu s pracovníky OAMP přišel.

Zmíněná formální stížnost je dosud ve stížnostním řízení na ředitelství SUZ, jehož příslušnost, vzhledem k ustanovení § 148 zákona, je pochybná.

Doporučuje se vyjasnit způsob zajištění kontrolní činnosti OAMP podle § ustanovení 148 zákona. Dále se doporučuje sdělit, s jakým výsledkem byla vyřízena uvedená formální stížnost na postup lékaře, resp. který orgán se jí zabýval.

95. Zůstává otázkou, zda jsou cizinci v obecné rovině informováni o tom, proti čemu mohou podat stížnost, kdo je kompetentní ji řešit, jak stížnostní postup probíhá, jaká je lhůta pro rozhodnutí a na jaký orgán se mohou obrátit v případě nespokojenosti s vyřízením stížnosti. Jelikož se stížnosti písemně (až na v předchozím bodě uvedený případ) nevyřizují, lze se proti jejich vyřízení jen stěžovat. Ústní vyřízení stížnosti není přezkoumatelné. Aplikační praxe ustanovení § 148 zákona je tak ve všech zařízeních pochybná. Je samozřejmé, že ne každá stížnost cizince bude mít kvalitu důvodné stížnosti a že cizinci budou mít často potřebu pouze si promluvit nebo se „vypovídat“, obecně neformální přístup a generalizování požadavků cizinců však může vést i k přehlédnutí právě podnětné stížnosti.

Doporučuje se řešit stížnosti ve smyslu ustanovení § 148 zákona, vést jejich přehlednou evidenci včetně způsobu vyřízení, vést stručné záznamy o stížnostech ústních, seznámit cizince ve všech jazykových mutacích s jejich právem podávat stížnosti a s celým stížnostním postupem.

96. Zatímco VŘ zařízení musí být vydán v 9 cizojazyčných mutacích (§ 138 odst. 3 zákona), zákonné požadavky poučení o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění počítají již jen s 8 cizojazyčnými verzemi, a to bez znění hindského (§ 126 písm. b) zákona). Je nasnadě se domnívat, že by šlo o odlišné právní instrumenty, systém cizinecké problematiky by měl být řešen jednotně i v otázce uznávaných jazykových prostředků.

Doporučuje se rozšířit počet jazykových mutací poučení o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění podle § 126 písm. b) zákona o hindskou verzi.

97. Během návštěv bylo zjištěno, že cizinec má možnost hovořit s vedoucím zařízení velmi často, neboť většina vedoucích každodenně prostory mírného režimu navštěvuje a s cizinci komunikuje. Ustanovení § 134 odst. 1 písm. f) zákona je tak v zařízení respektováno. Nejasnou zůstává evidence takovýchto rozmluv, neboť velká většina z nich probíhá neformální cestou. Zde je potom vzhledem k neexistenci evidence těžko rozlišitelné, co bylo oficiální rozmluvou podle uvedeného ustanovení zákona a co jen neformálním každodenním rozhovorem. Lze konstatovat totéž, co bylo již uvedeno v předchozím bodě.

Doporučuje se zvážit vedení evidence žádostí o rozhovor s vedoucím zařízení, jeho zástupcem nebo příslušníkem policie včetně vyřízení těchto žádostí.

98. Právní pomoc cizincům v souvislosti se zajištěním (zejména azylovým řízením) poskytují pracovníci neziskových organizací (zejména Sdružení občanů zabývajících se emigranty - SOZE, Poradna pro uprchlíky - PPU a Organizace pro pomoc uprchlíkům - OPU), kteří do zařízení pravidelně dojíždějí a dále také pracovníci organizací s charitativním účelem (zejména Česká katolická charita a Charita sv. Alexandra). Spolupráce nevládních organizací a zařízení je dle vyjádření obou stran bezproblémová. Jejich pracovníkům je vždy umožněn přístup k cizincům (tito jsou většinou s předstihem informováni o návštěvě a možnosti využití právních služeb), jsou jim poskytovány dostatečné prostory k rozhovorům a během návštěv je jim pracovníky SUZ i SBS dopřáno soukromí. Totéž bylo zjištěno i v souvislosti s právními zástupci cizinců (advokáty).
99. Prostory mírného režimu všech zařízení (zejména nástěnky na chodbách, v jídelnách/společenských místnostech) nabízely cizincům kontakty na orgány a organizace, na které se mohou cizinci obrátit s nejrůznějšími podněty či připomínkami. Nejčastěji se jednalo zejména o IOM (Mezinárodní organizace pro migraci) pro případ dobrovolného návratu do země původu, české neziskové organizace (především SOZE, OPU, PPU, Český helsinský výbor), UNHCR (Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky), Červený kříž, charitativní organizace (katolickou i pravoslavnou) a orgány především soudního typu (Nejvyšší soud, krajské soudy, Nejvyšší správní soud). Tyto informace byly nejednotné, resp. počet orgánů či organizací se v jednotlivých zařízeních lišil a většinou byly uvedeny pouze v češtině. U každé z adres byla pouze stručná kontaktní informace, chyběl věcný údaj o funkci a možnostech organizace, či orgánu. Nelze proto vyvodit jednoznačný závěr o efektivnosti vyvěšení těchto kontaktů.

Doporučuje se rozšířit a sjednotit informace o uvedených orgánech a organizacích v uvedeném smyslu.

100. Dle ustanovení § 138 odst. 3 zákona má být VŘ zařízení vydán v jazyce českém, anglickém, francouzském, německém, ruském, španělském, čínském, arabském, vietnamském, hindském, popřípadě v dalším jazyce, je-li to pro informování zajištěných cizinců nezbytné, a podle odst. 2 téhož ustanovení má být přístupný všem zajištěným cizincům²⁶. Celkem jde tedy o deset jazykových verzí včetně české. Ve dvou zařízeních chybělo hindské znění, byť se v obou v době návštěvy nacházeli státní příslušníci Indické republiky.

Doporučuje se doplnit jazykové mutace VŘ o chybějící jazykové verze tak, aby byly cizincům k dispozici ve všech zařízeních.

101. V jednom zařízení se jazykové mutace VŘ nacházely za mříží mimo prostor mírného režimu, přístup k němu tak byl fakticky omezen na žádost cizince nebo na dobu výdeje stravy, neboť jídelna se nacházela ve stejném prostoru (mimo mírný režim). VŘ má být přitom umístěn na veřejně přístupném místě²⁷, o čemž lze v nastíněném případě pochybovat (pojem veřejnost je nepochybně pojímán ve vztahu ke všem cizincům, VŘ by se tedy měl nacházet v prostorách mírného režimu, neboť pouze v jejich rámci má cizinec neomezený pohyb). Zařízení k takovému umístění

²⁶ také dle čl. 2 bod 3) Pokynu ředitelky SUZ č. 40/2005, kterým se vydává Vnitřní řád pro zařízení pro zajištění cizinců

²⁷ čl. 2 bod 3) Pokynu ředitelky SUZ č. 40/2005, kterým se vydává Vnitřní řád pro zařízení pro zajištění cizinců

VŘ vedlo jejich opakované ničení ze strany cizinců. Pokud budou mít cizinci tendenci k destrukci verzí vnitřních řádů, učiní tak kdykoliv, tedy i v době výdeje stravy, lze proto předpokládat, že uvedené opatření pozbývá svého smyslu. Při tom z hlediska bezpečnosti majetku zařízení (mezi něž VŘ bezpochyby patří) lze problém řešit pouze metodickou cestou vůči pracovníkům SBS, kteří jsou k zajištění bezpečnosti v rámci prostor mírného režimu příslušní.

Ochránce by ohledně této problematiky uvítal vyjádření vedení SUZ.

102. Návštěvami všech zařízení bylo zjištěno, že ani pracovníci SUZ, ani příslušníci PČR nezkontrolují trvání důvodů zajištění, které vedly k omezení svobody cizince. Ačkoliv je tento zákonný požadavek (ustanovení § 126 písm. a) zákona) uložen příslušníkům policie, je zřejmé, že tito jsou v kontaktu s cizinci pouze sporadicky (příslušníci PČR v zařízení nezkontrolují trvání důvodů zajištění vůbec, neboť dle jejich vyjádření směřuje tato povinnost vůči policistům, kteří o zajištění rozhodli a tito nejsou v kontaktu s cizinci vůbec). Pokud se změní trvání důvodů zajištění, je povětšinou sociální pracovník první osobou, která se o změně dozví, naopak je zřejmé, že policista, který o zajištění rozhodl a měl by zkoumat trvání důvodů zajištění, se o změně nedozví vůbec. Z tohoto důvodu by měli sociální pracovníci vystupovat nejen pasivně, ale i aktivně, tedy nečekat, až se od cizince o změně důvodů dozví.

Doporučuje se instruovat sociální pracovníky v tom smyslu, aby průběžně sledovali trvání důvodů zajištění cizinců a v případě jejich změny neprodleně oznámili důležité skutečnosti příslušným policistům.

V Brně dne 14. července 2006

JUDr. Otakar M o t e j l
veřejný ochránce práv